

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

***Способи передачі німецьких назв казкових героїв на
українську***

Допущено до захисту «__» _____ 2024 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, доц. Баранова С. В.

Виконала:
студентка групи ПРМ-31
Тімченко Дарина Сергіївна

Науковий керівник:
канд.філол.н., ст. викл.
Зінченко Анна Володимирівна

Суми 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	7
1.1. Назви казкових героїв як онімна лексика: лінгвістичні властивості та місце у класифікації онімів німецької мови	7
1.2. Мовні особливості казкових творів та труднощі їх перекладу	15
1.3. Онімна лексика як об'єкт перекладу	20
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ ..	25
2.1. Типологія назв казкових героїв у німецькомовному творі.....	25
2.2. Функції німецьких назв казкових істот у тексті	30
2.3. Лексико-семантичні особливості німецьких назв казкових істот	35
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ	43
3.1. Прийоми й тактики перекладу назв казкових істот німецькомовних текстів на українську	43
3.2. Аналіз типових помилок при перекладі назв казкових істот	48
3.3. Особливості перекладу німецькомовних назв казкових істот на українську в різних типах художнього тексту	50
3.4. Методичні аспекти викладання перекладу онімної лексики студентам-перекладачам на матеріалі німецькомовних назв казкових істот	57
Висновки до розділу 3.....	62
ВИСНОВКИ	64
SUMMARY	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ	77
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Казкові твори становлять вагомий пласт літератури будь-якого народу. Фольклорні казкові образи втілюють собою уявлення людей про світ та життя, містять у собі класичні концепти добра та зла. Народні казки здебільшого оперують усталеними образами звичайних людей (мачуха та падчерка, вдівець, бабуся та онука тощо), представників різноманітних професій (лісоруб, крамар, селянин, мисливець та ін.), представників влади (король та королева, принц та принцеса тощо). Авторські казки зазвичай містять більш унікальну систему персонажів, яка відображає фантазію казкаря, його інтерпретацію класичних казкових сюжетів.

Казковий твір є складним матеріалом для перекладу, особливо з огляду на велику кількість ономастичної лексики у ньому. Це не лише імена та прізвища або прізвиська людей, але також і назви міфічних, казкових персонажів, казкових тварин, які часто є уособленнями певних людських вад або чеснот. Відтворення казкового тексту в перекладі є складною задачею для перекладача, оскільки він повинен не лише відтворити мовну форму та семантику імені або назви казкового героя, але також враховувати лінгвокультурний аспект казки як цінного літературного тексту, що несе у собі мудрість та досвід народу, відбиток епохи, у яку цей текст був написаний.

Німецька література містить одну з найбагатших скарбниць казок, багато у чому завдяки діяльності літературознавців та мовознавців братів Я. та В. Грімм. Їх збірки німецьких народних казок зафіксували безліч класичних казкових сюжетів, однак багато у чому вихідний німецькомовний текст значно різниться від їх перекладів українською мовою, у тому числі й у семантиці ономастичних мовних елементів. Сучасна німецька казка також є цінним матеріалом для вивчення німецької мови та культури та містить не меншу кількість труднощів для перекладачів таких текстів українською мовою.

Казкова та дитяча література є об'єктом досліджень багатьох науковців і літературознавців. Так, проблемою перекладу дитячої літератури займалися О. М. Папуша [26], О. В. Ребрій [27], П. Хант [48], Е. О'Салліван [51], З. Шавіт [53]. Особливості перекладу власних назв висвітлюються, зокрема, у працях Р. П. Зорівчак [14]. Втім, особливості перекладу українською мовою назв казкових героїв у текстах німецькомовних народних та авторських казок, а також навчання перекладу ономастичної лексики німецькомовних казкових текстів українською мовою ще не ставали темою окремого дослідження, що обумовлює **актуальність** теми цієї роботи.

Об'єктом дослідження є назви казкових персонажів у німецькомовних народних та авторських казках.

Предмет дослідження становлять особливості перекладу німецьких назв казкових персонажів українською мовою.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей перекладу українською мовою назв казкових героїв у текстах німецькомовних народних та авторських казок, а також навчання перекладу ономастичної лексики німецькомовних казкових текстів українською мовою у ЗВО.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідно виконати наступні **завдання**:

- 1) розглянути лінгвістичні властивості назв казкових героїв як онімної лексики та їх місце у класифікації онімів німецької мови;
- 2) вивчити мовні особливості казкових творів та труднощі їх перекладу;
- 3) дослідити онімну лексику як об'єкт перекладу;
- 4) розглянути типологію назв казкових героїв у німецькомовному творі;
- 5) дослідити функції німецьких назв казкових істот у тексті;
- 6) визначити лексико-семантичні особливості німецьких назв казкових істот;

7) виокремити прийоми й тактики перекладу назв казкових істот німецькомовних текстів на українську;

8) здійснити аналіз типових помилок при перекладі назв казкових істот;

9) розглянути особливості перекладу німецькомовних назв казкових істот на українську в різних типах художнього тексту;

10) розробити вправи для викладання перекладу онімної лексики студентам-перекладачам на матеріалі німецькомовних назв казкових істот.

У процесі дослідження застосовано такі **дослідницькі методи**: метод узагальнення та критичного аналізу літератури, аналіз значення слова у дефінітивному варіанті, етимологічний аналіз онімної лексики, відбір та обробка лексичного матеріалу, вивчення когнітивно-функціональних особливостей онімів, його комунікативно-прагматичних характеристик, які передбачають звернення до контекстуального, функціонально-семантичного, лінгвoseміологічного, зіставного видів аналізу. У ході перекладу застосований перекладацький аналіз, структурний аналіз онімних одиниць. У ході розробки комплексу вправ для навчання перекладу онімної лексики студентами-перекладачами застосований метод моделювання.

Теоретичне значення роботи визначається в системному описі лінгвістичних властивостей назв казкових героїв як онімної лексики та їх місця у класифікації онімів німецької мови, а також специфіки перекладу українською мовою власних назв і реалій у казковій літературі.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування результатів дослідження на практиці при складанні та перекладі текстів і творів, орієнтованих на дітей. Результати дослідження можуть використовуватися при розробці лекційних та практичних курсів з лінгвістичної прагматики, стилістики, лінгвoseміотики, лексикології і синтаксису німецької мови, перекладознавства. Розроблений комплекс вправ може використовуватися на заняттях з теорії і практики перекладу, а також на заняттях з практики німецької мови у ЗВО.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, а також додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

1.1. Назви казкових героїв як онімна лексика: лінгвістичні властивості та місце у класифікації онімів німецької мови

Кожна мова на лексичному рівні включає дві групи лексики – апелятивну (загальні назви) та онімну (власні назви). Цікавою з лінгвістичної точки зору є саме онімна категорія лексем, адже вона виконує у мові специфічну функцію – забезпечує індивідуальне найменування окремих одиничних об'єктів. Тобто, якщо загальні назви слугують засобом об'єднання певних однорідних об'єктів, узагальнюють їх, то власні назви, навпаки, забезпечують диференціацію об'єктів. Оніми, таким чином, не є пов'язаними із власне поняттями, однак при цьому виконують вторинну роль щодо апелятивів. Оніми визначаються як слова, які називають дійсний або ж вигаданий предмет, особу або місце, які є єдиними у своєму роді [35, с. 107].

Онімна та апелятивна лексика має відмінності не лише у семантиці та прагматиці, однак також на граматичному й словотвірному рівнях мови. Наприклад, деякі мовні характеристики, притаманні загальним назвам, можуть бути відсутніми у власних назв та навпаки. Зокрема це проявляється в оригінальних дериваційних моделях онімів, а також у особливостях словозміни й правопису. На думку вчених, «межа, що відокремлює загальні іменники від власних, звичайно, не абсолютна. Більшість власних імен походять від загальних слів, що раніше вказували на якусь ознаку (зміст)» [17, с. 102–103]. При цьому загальновідомо, що досить вагома кількість загальних імен виникла у результаті процесу «лексикалізації», який полягає у тому, що відбулося вторинне перейменування власних імен у загальні. На письмі власні назви виділяються

написанням з великої літери, лапками та привертають до себе увагу, знаходячись в реченні або тексті.

Однією із найважливіших особливостей власних назв є той факт, що вони закріплюються за предметом, який позначають, у індивідуальному порядку, то повинні слугувати для позначення цього предмета не тільки у якомусь одному мовному середовищі, але й у інших мовних і культурних середовищах. Іншими словами, власна назва не повинна замінюватися на якесь інше позначення, коли про його носія говорять або пишуть іншою мовою. Отже, ця думка підтверджує той факт, що власна назва – це об'єкт міжмовного та міжкультурного запозичення [29, с. 20].

Власні назви є обширним класом, який включає у себе цілу низку типів та підтипів. Тому у рамках сучасних лінгвістичних досліджень вченими запропоновано декілька класифікацій власних назв. Зокрема, лінгвістична наука вирізняє серед онімів цілу низку макрокласів, серед яких слід відмітити наступні:

- 1) антропоніми (власні особові імена людей);
- 2) топоніми (власні географічні назви), які можуть поділятися на тематичні групи;
- 3) зооніми (клички тварин);
- 4) теоніми та міфоніми (власні назви різноманітних божеств та міфічних істот);
- 5) космоніми (власні назви небесних об'єктів);
- 6) ергоніми (власні назви організацій, виробничих та суспільних об'єднань тощо);
- 7) хрононіми (власні назви відрізків часу, історичних подій);
- 8) ідеоніми та хрематоніми (власні назви численних матеріальних предметів та витворів духовної культури);
- 9) поетоніми (різноманітні власні назви в художніх творах) [12, с. 10].

М. Кочерган також виокремлює такі категорії власних назв, як гідроніми, які включають у себе назви водоймищ (назви морів, річок, озер тощо) та етроніми, що являють собою назви народів та етнічних груп [18, с. 187]. Сукупність всіх цих макрокласів онімів становить онімний простір тієї чи іншої мови, який при цьому володіє самобутніми ознаками, попри те що дана категорія лексики існує у будь-якій мові світу.

Розглядаючи специфіку антропонімів, О. О. Селіванова визначає цей тип онімів як будь-яке власне ім'я людини (або групи людей), у тому числі ім'я, по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім (таємне, зашифроване ім'я), андронім (найменування дружини прізвищем чоловіка), гінеконім (найменування чоловіка прізвищем матері, дружини), патронім (найменування людини від імені чи прізвиська батька або предків) [29, с. 32].

До антропонімів належать, зокрема, й найменування персонажів літературних та фольклорних творів. Дослідники ономастичного простору літературного твору Н. В. Гасюк та О. М. Пуш вказують, що власні імена у тексті художнього твору несуть у собі національно-культурний, естетичний колорит, виконують свої стилістичні та прагматичні функції, мають потенціал до вираження авторської ідеї. На думку вчених, власні імена у семантичній структурі художнього тексту служать своєрідним «ключем» у розкритті задуму письменника [7, с. 73].

Українські дослідники значною мірою спираються у своїх дослідженнях ономастичної лексики художніх творів на здобутки своїх попередників радянського періоду. Втім, на сьогодні в українській науковій думці продукуються й нові підходи до вивчення цього питання. Наприклад, М. А. Венгренивська, спираючись на вчення І. Гальперіна в області стилістики, приходять до висновку, що ономастика у структурі художнього твору має організуючу роль, обумовлюючи системність цього простору. Зокрема, власні назви у складі літературного твору можуть поділятися на групи за лексичним

розрядами залежно від семантичної функції, їх словотворчих особливостей, стилістичної приналежності, відношення до категорії узуальності, ступеню експресивності [5, с. 206]. М. В. Бережна вказує, що літературна ономастика вторинна, оскільки вона спирається на загальнонародну ономастику з неодмінним урахуванням діючих у мові ономастичних норм. Навіть якщо письменник звертається до ономастичної творчості, створюючи власні імена, здебільшого він використовує вже сформовані моделі мовної ономастичної системи [2, с. 35].

Принципами використання ономастичних моделей є впізнаваність власних назв, можливість співвідносити дію з певним місцем, часом, соціальним середовищем [4, с. 81]. Однак, цей принцип може порушуватися у казковій, фентезі літературі. Натомість, автор може використати метод відштовхування, коли конструюються невмотивовані і неіснуючі в інших ономастичних моделях оніми. При цьому найчастіше формуються нові, авторські моделі, які призводять до чітко узгодженої ономастичної системи [2, с. 38].

Ономастичний простір художнього тексту може включати у себе різні різновиди власних назв. Зазвичай, такі власні назви поділяють за типом денотата: антропоніми – назви діючих і всіх згадуваних осіб в творі, топоніми – найменування місць дії, урбаноніми – назви згадуваних в тексті населених пунктів і їх частин, а також зооніми, хрематоніми, міфоніми і т. д. [16, с. 170].

Антропоніми є центральним видом онімної лексики у художньому тексті. Вони вирізняються високою частотою вживання у тексті твору, повторенням словесного образу з іменем, збагаченням його контекстуальної семантики і асоціативних зв'язків у різних випадках вживання, участю в словесній багатоплановості тексту [4, с. 82]. Антропоніми казок як фольклорних творів характеризуються своєю специфікою.

Жанр казки виявляє свою специфіку не лише на рівні структурних та композиційних елементів, а й стилістичних, а також лексичних, серед яких

особливе місце посідає антропонімія. У народних казках представлено відображення конкретної реальної дійсності та очікувань різних епох. Сама фантастика казки, її вигадка, її авантюрний сюжет могли розвиватися тільки на основі фактів навколишньої дійсності. Все це впливало на мовні засоби, що використовуються у казках, у тому числі й на склад найменувань. Тому в коло персонажів казок часто входять представники трудового народу та привілейованих верств суспільства (що є відображенням соціального розшарування).

Власне ім'я є своєрідним паролем, що означає приналежність до того чи іншого кола [33, с. 136]. Тому до основних аспектів вивчення можна віднести і питання про соціальні функції власного імені та про те, якою мірою найменування можуть бути використані для вивчення соціальної історії людського суспільства. Соціальна класифікація найменувань персонажів може охоплювати лексико-семантичні групи «соціальне становище» та «професія, рід занять».

Слід зауважити, що, розглядаючи назви персонажів художніх творів як різновид антропонімів, слід звернути увагу на поняття характоніма. Характоніми трактуються у сучасних мовознавчих дослідженнях як імена, прізвища або прізвиська, які автори дають персонажам та які характеризують їхні домінуючі риси. Характонім не може існувати окремо від дійової особи, він здатен не тільки вказувати на об'єкт, а й бути характелогічним представником. Відтак, таке ім'я у контексті може отримати різноманітне наповнення. Характоніми виконують стилістично-апелятивну функцію, яку відповідно слід зберігати й у перекладі. Характоніми активізують емоційне осмислення твору, збагачуючи атмосферу тексту різноманітними сюжетними елементами. Нерідко характоніми містять прихований зміст або вказівку на елемент соціуму або культури: «культурний компонент власної назви часто наповнений інформацією про героя та може

розповісти про зовнішність чи інтелектуальні здібності персонажа та навіть про його духовний світ» [34, с. 33–42].

Одним із різновидів характерів, які особливо часто зустрічаються в казкових творах, є найменування казкових істот. Казкові істоти – це вигадані персонажі, які населяють світ казок, міфів, легенд і фольклору. Вони відрізняються від реальних тварин і людей надзвичайними здібностями, незвичайним зовнішнім виглядом та магічними властивостями. Казкові істоти виконують важливі функції в усній народній творчості. Зокрема, казкові істоти часто відображають людські страхи перед невідомим, силами природи, смертю. Вони також втілюють людські мрії про щастя, багатство, кохання, справедливість. Казкові істоти можуть бути символами добра і зла, мудрості і глупості, вірності і зради. Вони допомагають людям зрозуміти важливі моральні принципи. Казкові істоти роблять казки цікавими, захоплюючими, динамічними. Вони збагачують уяву читачів, дарують їм відчуття дива і таємниці. Казкові істоти можуть давати людям уявлення про світ природи, про закономірності життя. Вони допомагають зрозуміти місце людини у світі [6, с. 81].

Казкових істот, які зустрічаються в німецькомовних казках, можна класифікувати за різними ознаками:

- За походженням:
  - Міфологічні істоти (боги, демони, духи);
  - Фантастичні істоти (дракони, єдинороги, феї);
  - Антропоморфні істоти (русалки, лісовики, водяники);
  - Зооморфні істоти (тварини).
- За функціональною роллю [23, с. 37–43]:
  - Помічники героя (чарівні тварини, добрі феї);
  - Шкідники (злі чаклуни, дракони);
  - Дарувальники (щедрі царі, водяні);
  - Випробувачі (хитрі лисиці, підступні змії) [23, с. 21–31].

- За місцем проживання:
  - Лісові істоти (лісовики, русалки);
  - Водні істоти (русалки, водяники);
  - Гірські істоти (дракони, велетні);
  - Підземні істоти (гноми, тролі).
- За магічними здібностями:
  - Чародії (чарівники, відьми);
  - Віщуни (ворожки, провидці);
  - Перевертні (вовкулаки, русалки).
  - Володарі стихій (водяні, вітрові) [1, с. 33–42].

У фольклорі різних національних культур зустрічаються різні приклади казкових, фантастичних істот. Так, у слов'янській міфології це Баба-Яга, Змій Горинич, Коцій Безсмертний, Лісовик, Водяник, Русалка та ін. [30, с. 55–60]. Західноєвропейська міфологія багата на такі образи казкових істот, як дракони, єдиноріг, феї, гноми та леприкони, тролі, відьми тощо. Міфологія арабських країн включає джинів, африканська – Анансі (павук-хитрун), Лева-бога, Мбонго (водяний дух), Бамі (чаклун). В американській міфології зустрічаються вовк-перевертень, птахолюдина, великий дух тощо.

Німецька міфологія та фольклор багата на різноманітні казкові істоти, кожна з яких володіє унікальними характеристиками та глибинним символічним значенням. Ці істоти у тексті казки не лише розважають і лякають читача, але й відображають світогляд та цінності німецької культури. Назви цих істот часто відіграють важливу роль у розумінні їхньої сутності та функцій. Вони можуть бути пов'язані з етимологією, зовнішністю, поведінкою, походженням або символічним значенням істоти.

Етимологічний аналіз назв казкових істот може дати цінну інформацію про їхнє походження та еволюцію. Наприклад, назва *Drache* (дракон) походить від давньовірхньонімецького слова *tracho*, що означає «змійний». Це свідчить про те,

що дракони спочатку сприймалися як великі змії. Іншим прикладом є назва *Elfe* (ельф), яка походить від давньоанглійського слова *ælf*, що означає «істота з надприродними здібностями». Це свідчить про те, що ельфи спочатку сприймалися як могутні та загадкові істоти.

Назви казкових істот часто описують їхню зовнішність. Наприклад, назва *Zwerg* (гном) походить від давньоверхньонімецького слова *dwerg*, що означає «карлик». Це свідчить про те, що гноми спочатку сприймалися як маленькі та щуплі істоти [15, с. 59–62]. Іншим прикладом є назва *Hexe* (відьма), яка походить від давньоверхньонімецького слова *haxi*, що означає «чарівниця». Це свідчить про те, що відьом спочатку сприймали як володарок магічних сил.

Назви казкових істот також можуть описувати їхню поведінку. Наприклад, назва *Kobold* (кобольд) походить від давньоверхньонімецького слова *kobolt*, що означає «пустун». Це свідчить про те, що кобольди спочатку сприймалися як шкідливі та пустотливі істоти. Іншим прикладом є назва *Nixe* (нікса), яка походить від давньоверхньонімецького слова *nixe*, що означає «водяний дух». Це свідчить про те, що нікси спочатку сприймалися як істоти, які жили у водоймах.

Назви казкових істот можуть також відображати їхнє походження. Наприклад, назва *Wodan* (Водан), давньонімецьке ім'я Одіна, походить від протогерманського слова *wōtaz*, що означає «той, хто володіє люттю». Це свідчить про те, що Одін спочатку сприймався як бог війни [13, с. 37–43]. Іншим прикладом є назва *Donner* (Доннер), німецьке ім'я Тора, яке походить від давньоверхньонімецького слова *donar*, що означає «грим». Це свідчить про те, що Тор спочатку сприймався як бог грому [22, с. 73].

Назви казкових істот також можуть мати символічне значення. Наприклад, назва *Drache* (дракон) часто використовується як символ хаосу та руйнування. Іншим прикладом є назва *Einhorn* (єдиноріг), яка часто використовується як символ чистоти та невинності. Назви німецьких казкових істот відіграють важливу роль у розумінні їхньої сутності та функцій. Вони можуть бути пов'язані

з етимологією, зовнішністю, поведінкою, походженням або символічним значенням істоти.

Загалом, характерними, як різновид антропологічної ономастичної лексики, відіграють важливу роль у текстах казок. Зважаючи на специфіку казки як фольклорного твору, характерними у такому тексті також несуть у собі етнографічний та культурологічний потенціал, що робить їх досить складним матеріалом для перекладу. Казкові істоти є невід'ємною частиною фольклору різних народів світу. Вони роблять казки цікавими, динамічними, повчальними. Вивчення казкових істот допомагає нам краще зрозуміти культуру, історію та світогляд людей різних епох.

1.2. Мовні особливості казкових творів та труднощі їх перекладу

Джерелом багатьох літературних сюжетів та образів споконвіків слугує фольклор. У широкому значенні фольклор означає всю «неписану історію народу, переважно неписану історію примітивних епох», тоді ж як у більш вузькому значенні це «стародавні звичаї, звички, обряди та церемонії минулих епох, які перетворилися в забобони і традиції нижчих класів цивілізованого суспільства» [8, с. 205].

В українській науковій думці термін «фольклор» та його похідні з'явилися завдяки діяльності М. Драгоманова та І. Франка. Саме їх наукова діяльність знаменувала початок розмежування української етнографії та фольклористики як окремих народознавчих дисциплін. З того часу поняття фольклору зазнало безлічі інтерпретацій та переосмислення. Якщо раніше фольклористи дослідники могли обмежуватись збиранням традиційних фольклорних зразків зазвичай у селах та серед людей старшого покоління, то зараз відбувається безперервний процес оновлення та засвоєння новотворів у інших площинах, які також не варто

оминати науковцям. Тож паралельно із традиційним фольклором заслуговують на увагу і постфольклорні жанри [25].

Л. Сорочук вказує, що як об'єкт дослідження постфольклор належить третій культурі, яка дистанційована і від культури елітарної та офіційно санкціонованої, і від сільської традиційно фольклорної. Тож, вона включає в себе гетерогенні та гетероморфні елементи – і масову культуру як таку (для збуту), і низовий фольклор (для використання) [31, с. 96]. На думку Г. Є. Нікітіної, постфольклор виникає в містах, а звідси розповсюджується за їхні межі [25].

Взагалі, якщо простежити розвиток фольклорної творчості протягом тисячоліть та століть, що вона існує (а зародився фольклор чи не з появою й самої людини – навіть до виникнення повноцінної мови фольклорні сюжети вже відображалися в наскальних малюнках), можна помітити цікаві тенденції. Якщо звернутися, наприклад, до історій, які збиралися братами Грімм, то вони значно різняться від сучасних відомих нам казок про Попелюшку, Сплячу Красуню і т. д. Виникнувши ще за часів Середньовіччя, ці фольклорні сюжети увібрали в себе й суворість, жорстокість свого часу, які згодом згладилися, адаптувалися до більш сучасних вимог.

З часом фольклор вимагає все більш нових форматів – він переходить із усного формату в літературний, потім – перекочує на екрани кінотеатрів та телевізорів, а ще пізніше й комп'ютерів (сьогодні вчені вже впевнено говорять про існування Інтернет-фольклору).

Навіщо ж взагалі виник фольклор та яка його роль у житті людства? Фольклор, за своєю суттю, виник не тільки як спосіб самовираження людини, але і як спосіб осмислення оточуючої дійсності, передача знань молодшим поколінням, спосіб виховання. Фольклор – свого роду форма мислення та творчості людини, яка має міфологічне світосприйняття або ж його елементи. Саме тому міф, казка лежать в основі фольклорних сюжетів.

Термін «казка» вперше було вжито у граматиці Лаврентія Зизанія «Лексисъ сиречь речения» (1596), поруч із такими поняттями, як «баснь» і «байка». Казка – одна із найдавніших форм літератури, спочатку казки були фольклорними, тобто не мали автора, або ж їх автором можна вважати цілий народ [3, с. 20]. Згодом з розвитком письменства та літератури з'явилися й авторські казки.

Відомий український етнограф і фольклорист В. Гнатюк називав казку одним із найдавніших витворів людського духу, які сягають у глибину таких далеких від нас часів, якої не досягає жодна людська історія [8, с. 204]. Це твердження є справедливим та відображає сутність казки як фольклорного твору. Саме казка становить історичну основу художньої культури, твори усної народної творчості не лише мають багатовікову історію, але й вміщують у собі вічні духовні цінності народу, зберігають найкращі риси його ментальності. Саме тому казка вважається важливим джерелом навчання та виховання дитини, вона сприяє засвоєнню системи цінностей культури, становленню ціннісного світогляду дитини.

Відповідно до Літературної енциклопедії, казку можна визначити як жанр усної народної творчості, який відрізняється від інших фольклорних наративів (легенда, переказ, бувальщина тощо) настановою на вимисел [21, с. 450]. Казка вирізняється своєю традиційністю. Відомий дослідник О. Афанасьєв зазначав, що «один раз влучно сказане, вдало і наочно змальоване вже не переробляється, а немовби застигає в цій формі і постійно повторюється там, де вважається за потрібне, у процесі казкової дії» [28, с. 43].

Для казки притаманна наявність кліше як у будові, так і у сюжеті – стандартні фрази «У дев'ятому царстві, у тридесятому государстві...», «Одного разу...», «Жили були...» і т. д., а також сюжетні повороти – наприклад цифра три (наявність у сюжеті синів, предметів, спроб, шляхів і т. д.), персоніфіковані об'єкти та тварини, архетипні (царевич, Баба-Яга) та уособлюючі якісь окремі якості (лисиця, вовк) образи і т. д. Традиційною є і будова казки – це зачин,

основна частина, кінцівка, які також мають свої кліше та повтори, часто пов'язані з символікою чисел.

З погляду жанрових особливостей казка – характерний художній витвір, який виходить за межі поняття жанру. Скоріше – це окремий, специфічний масив, який об'єднує в собі різнохарактерний щодо художніх, композиційних і жанрових особливостей матеріал [3, с. 21]. В. Пропп зазначав: «Загальноприйнято вважати казку жанром. Разом з тим до складу казок увіходять різноманітні за поетичною природою твори» [11, с. 68]. На різноманітні художні форми казки вказував інший відомий фольклорист – О. Нікіфоров: «Казка, як надто складний і багатий вид поезії, живе не в одній єдиній формі, а в багатьох» [40, с. 33].

Відсутність жанрової єдності казки зумовлює невизначеність її смислових меж. За семантикою казку розмежовують на три умовні групи – чарівні, побутові казки та казки про тварин, а за структурними ознаками – на кумулятивні, авантурні, легендарні, анекдотичні, сатиричні, гумористичні. У сучасній вітчизняній фольклористиці традиційним є поділ казок на казки про тварин (птахів, комах, рослин), які є найдавнішими за своїм походженням; чарівні (героїчні або фантастичні); соціально-побутові (реалістичні, новелістичні) [3, с. 21–22]. Казки бувають різні – фольклорні та авторські, дитячі казки та казки для дорослих (історії в алегоричній формі).

До особливостей літературної казки, якщо її порівнювати з народною, слід віднести велику розкутість і свободу в інтерпретації традиційних казкових мотивів, відбиток авторської індивідуальності. Звичайно, казка тісно пов'язана зі світоглядом письменника, що пише казку, і несе у собі прикмети історичної епохи, у яку жив і творив кожен конкретний письменник.

У художній літературі мовна форма може вступати у виключно активну взаємодію зі змістом образу або всією системою образів, обумовлюючи характер їх осмислення. Ця здатність нерідко полягає не в матеріально-логічному значенні

того чи іншого слова або поєднання слів, що має більш-менш точну відповідність у словнику іншої мови, а в будь-якому стилістичному відтінку слова або в формі розташування слів, у характері їх поєднання за змістом [41, с. 165]. Цим визначається складність знаходження функціональних відповідностей при перекладі в тих випадках, коли немає можливості відтворити одночасно і смислову функцію тієї чи іншої граматичної форми або лексико-стилістичну особливість оригіналу, з одного боку, і речовий зміст цього висловлювання, з іншого. Саме в подібних випадках з найбільшою гостротою постає питання про дозвіл творчих завдань, специфічних для художнього перекладу, про подолання труднощів засобами мистецтва, «першоелементів» якого є саме мова. При цьому особливого значення набуває необхідність вибору певної можливості передачі, варіанти перекладу з числа декількох або багатьох [36, с. 25].

У художній літературі велику смислову і виразну роль може грати вибір слова, що є за своїм речовинним змістом повним синонімом до відповідного слова сучасної загальнонаціональної мови і відрізняється від останньої тільки своїм лексичним забарвленням. Це є результатом приналежності до певного пласту словникового складу (до числа архаїзмів, діалектизмів, запозичень). Однак у стилістичному забарвленні вміщено дуже багато – наприклад, авторська іронія, іронія персонажа по відношенню до самого себе або до іншого персонажу, історичний колорит, вказівка на місцеві риси в образі діючої особи і т. д. [42].

Казкові твори часто насичені стилістичними прийомами, гумором, алюзіями та мовною грою, віршами та іншими складними для відтворення іншими мовами елементами. Переклад художньої літератури є досить вагомим викликом для перекладача, вимагаючи від нього не лише перекладацької майстерності, але й письменницького таланту. Особливо це стосується саме казкової літератури, при перекладі якої важливо зберегти етнографічність, яскраву образність, виразність оригіналу.

1.3. Онімна лексика як об'єкт перекладу

Розглядаючи особливості онімної лексики, що іменує назви казкових героїв, у текстах казок, слід зауважити, що майже всі характоніми утворені на певних асоціаціях. Під час відтворення характонімів перекладачеві слід бути дуже уважним, щоб не випустити з поля зору задум автора. Тому потрібно досконало володіти способами та стратегіями перекладу. Найпоширенішим способом відтворення характонімів є транслітерація (*Olivia – Олівія, Henry – Генрі Гарпер, Lottie Wastlhuber – Лотті Вастлхубер*). Крім того, перекладач може зіткнутися з багатьма іншими труднощами, які виникають при відтворенні характонімів у художньому тексті. Розгляд проблеми відтворення, насамперед, полягає у тому, чи зберігаються у літературному творі функції характонімів (посилання + значення).

Для аналізу особливостей перекладу характонімів може використовуватися функціональна типологія характонімів К. Біруса [44]:

- імена, які отримують своє фактичне значення від посилання на носія імені, який існує поза твором;
- класифікація імен, які відносять їх носіїв до певної групи на основі релігійних, національних, соціальних чи просто літературних найменувань;
- звуко символічні (звукоутворенні, звукосемантичні) назви, форма яких викликає певні асоціації;
- розмовні імена, які лексично вмотивовані та характеризуються семантичними ознаками з функцією змістовної характеристики.

Кожен крок процесу перекладу характонімів залежить від рішень перекладача: є ім'я описовим чи ні, наскільки важливим є значення, форма імені. Перекладач також вирішує, яку стратегію використовувати під час перекладу. Він повинен оцінити можливі семантико-стилістичні втрати та врахувати фонетичні, морфологічні, семантичні, стилістичні властивості оригіналу [47].

Найпоширенішими способами перекладу характонімів є:

Транслітерація – спосіб, який використовує перекладач, коли він змінює своє ім'я відповідно до графічних норм перекладу, не розшифровуючи гумористичних елементів певного характоніма. Під час транслітерації кількість нечітких відмінностей менша, ніж під час транскрипції, тому що слово перекладається двозначно, відповідно до використання символів, але не завжди збігається з реальним звучанням слова, що інколи не звично для української мови. Наприклад, *Théoden* – *Теоден*, *Fladriř* – *Фладриř*, *Florence Spencer* – *Флоранс Спенсер*.

Використовуючи транскрипцію, перекладач намагається точно відтворити назву, ідентичну мові оригіналу. Оскільки деякі звуки у німецькій та українській мовах відмінні, існують різні варіанти транскрибування, однак використовується те ім'я, яке найбільш притаманне українській, а саме національне, реалістичне. За допомогою способу транскрипції перекладачі свідомо допускають певну незрозумілість і спостерігаються незначні мовні втрати, наприклад: *Isengart* – *Ізенгард*, *Ettenöden* – *Етен*, *Azulbizar* – *Azulbizar* [50, с. 60].

Часткове відтворення – перекладач транскрибує основну частину характоніма, додаючи прикладку для уточнення і збереження сенсу характоніма *die Schlafmütze* – *соня*, *das Nashorn* – *носоріг* [10, с. 7].

Вилучення – один із способів перекладу, який використовується, якщо перекладач не використовує мовні елементи, наявні у тексті оригіналу [10, с. 7]. Наприклад, *der Morgenmuffel* – *той, хто вранці прокидається в поганому настрої*; *der Ewigestriger* – *людина, яка відмовляється змінювати свої старі погляди*; *der Zechpreller* – *той, хто пішов, не оплативши рахунок*. Зазвичай застосовується у випадку неперекладних каламбурів [44, с. 6].

Узагальнення – спосіб, який дозволяє вибрати ширший денотат [10, с. 7].

Калькування або буквальный переклад – переклад шляхом заміни морфем їхніми відповідниками у мові відтворення *Weißfuß* – *Білоніг*,

Erstgeborenen – *Первонароджені*, *Baggins* – *Торбинс*. Під час використання цього способу треба звертати увагу на адекватність кінцевого варіанту перекладу. Слова, які найбільш розповсюджені у мові, відтворюються за допомогою цього способу.

Субстантиваци́я – один із способів перекладу, шляхом переходу однієї частини мови в іншу: характоніма на загальну назву [10, с. 7]. Інколи перекладач може пропонувати свої варіанти відтворення, перекладацький неологізм, який може бути утвореним наступним чином:

- утворення нового слова, використовуючи елементи коренів вже існуючих лексем;
- утворення нового денотата та слова шляхом перенесення існуючої назви;
- використання транскрипції, транслітерації або калькування для перекладу безеквівалентної лексики, а саме характонімів [50, с. 56].

Характоніми – одна із сфери номінування, отже, вони як семантично, так і граматично, представляють похідні номінації. Не завжди німецькі та українські оніми мають однакові конотації, тобто у читачів іноді виникають різні асоціації щодо розуміння характоніма або взагалі жодних. Наприклад, *Münchhausen* в українській мові асоціюється з мандрівником, фантазером; проте у німецькій мові це *брехун*. Більшість характонімів відтворюється за допомогою калькування (*Schattenfell* – *Тінеборові*, *Panzerschrank* – *Панцерна шафа*, *Fang* – *Ікло*). Тоді прізвиська персонажів реципієнти сприймають однаково і в оригіналі, і в перекладі. Використовуючи калькування, відтворюється не звуковий, а комбінаторний склад словосполучення, підібравши відповідні елементи. За допомогою цього способу можна полегшити розуміння характонімів, читаючи художній твір. Адже слід уникати надлишкових транскрибованих чи транслітерованих слів.

Однією з помилок перекладача під час перекладу характонімів є невміння використовувати калькування, адже він забуває про адаптацію. Це стосується характонімів, коли перекладачі просто скальковують іншомовний термін слово в слово, не підбираючи якомога оптимальнішої назви для власне процесу, явища, предмета тощо. У процесі перекладу такі слова виходять інтуїтивно незрозумілими, тому без їхнього пояснення не обійтися.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження з'ясовано, що під характонімом мається на увазі ім'я, прізвище або прізвисько, які автори дають персонажам для характеристики їхніх домінуючих рис. Оскільки характонім не може існувати окремо від дійової особи, він здатен не тільки вказувати на об'єкт, а й бути характелогічним представником. Це означає, що у контексті він може отримати різноманітне наповнення. Використання характонімів у літературних творах необхідне та неминуче, тому що завдяки їм утворюються образи персонажів, їхніх пригод та навіть образи сюжету. Характоніми переважно утворюються такими способами: використання словотвірних елементів, субстантивації різних частин мови, суфіксального або префіксального способів, також основоскладання.

Під час перекладу художньої літератури перед перекладачем постає непросте завдання, а саме передати атмосферу оригіналу, авторський стиль, асоціації, так, щоб викликати у читача образність твору. Варто максимально природньо відтворити звучання тексту, враховуючи специфічне світосприйняття аудиторії. Художній переклад не повинен перекладатися буквально, але зі збереженням форми, структури та змісту. Дуже важливо зберегти емоції, настрій твору.

При перекладі характонімів найчастіше використовують такі способи: калькування, транскрипцію, транслітерацію та описовий переклад.

Найпоширеніші труднощі, які виникають при перекладі характонімів, є відтворення їхніх функціональних характеристик та контекстуального змісту. Перекладач має звернути увагу на те, що не всі характоніми перекладаються на українську мову однаково. Адже будь-який твір фольклорної літератури з власним художнім світом ставитиме нові завдання перед перекладачами. Питання особливостей перекладу характонімів у німецькій літературі потребує подальшого ґрунтовного дослідження, що підтверджує необхідність вивчення німецької дитячої літератури та способів її перекладу українською мовою, в чому і вбачаються перспективи досліджень.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ

2.1. Типологія назв казкових героїв у німецькомовному творі

Досліджуючи лінгвістичні особливості назв казкових героїв, слід, передусім, класифікувати їх, розподілити на логічні групи. У сучасних наукових працях, присвячених класифікації ономастичної лексики, пропонуються різні підходи до критеріїв такої типології. Наприклад, згідно з працею І. В. Кучеренко, оніми казкових творів слід відносити до реалій. Дослідниця пропонує такий розподіл онімів-реалій у казкових творах:

- 1) антропонімна лексика (реальні та вигадані імена персонажів казки);
- 2) топонімна лексика (реальні та вигадані географічні об'єкти);
- 3) алюзивна лексика, представлена іменами історичних та громадських діячів, які згадуються в літературних та народних казках) [19, с. 47].

На думку С. І. Сотникової, до казкових власних назв належать такі типи лексики, як прізвиська людей, власні імена, назви-міфоніми, зооніми та ін. [32, с. 13]. Міфоніми, про які йдеться у цій класифікації, трактуються вченими як «імена вигаданих об'єктів будь-якої категорії, що походять із міфів» [19, с. 47]. Зокрема, до назв казкових героїв у німецькомовній казці можуть належати найменування міфічних істот, таких як феї, гноми, дракони, чудовиська та ін.

На основі класифікацій І. В. Кучеренко та С. І. Сотникової проаналізуємо імена казкових героїв, які можуть зустрічатися при прочитанні німецьких фольклорних та літературних казок. Зокрема, імена героїв можуть бути простими іменами звичайних людей, як от, наприклад: *Jorende, Hänsel, Gretel, Joringel, Heinrich* та ін. У казках також зустрічаються персонажі, які взагалі не мають імені, однак ідентифікуються за вміннями, навичками, притаманними їм рисами, наприклад: *der tapfere Schneiderlein, der Flötenspieler, der Ziegenhirt, der*

Maurerlehrling, der Häsenhünter, der Steinspieler, Eisenknüphen, der Baumdreher тощо. Більшість таких слів утворені шляхом словоскладання, іноді з додаванням суфіксів, що вказують на професію або рід діяльності казкового персонажа.

Окрім людей у казках можуть виступати героями також і звірі, як справжні, так і магичні або міфічні істоти. Такі казкові герої, як правило, не мають імен або прізвиськ, наприклад: *der Esel, der Hahn, die Schlange, der Wurm, die goldene Ente* тощо. Використання звичайних загальних назв на позначення героїв тваринного світу в казках значно спрощує розуміння творів та властивих їм зоонімів дитячою аудиторією.

Інколи в німецьких казках досить важко визначити, належить ім'я героя до власного чи загального. У такому разі варто звернути увагу на контекст казки, наприклад, *der Waldkater* – це не загальна назва, а ім'я, яке діалогу дитині її хрещеним: *In der selbener hieltes auf den Wunsch- des Patenden Namen "Waldkater"* [63, с. 369]. Ще одним прикладом використання загальної назви як власної в німецьких казках є назва *Siebenschön*. У контексті казки читач знайомиться з ім'ям головної героїні, однак не одразу зрозуміло, чому в основі словотворення цього імені лежить саме цифра сім. Далі, у процесі розгортання сюжету, вказується, що протагоністка була гарнішою за інших дівчат: *schöner war als sieben andere zusammen* [63, с. 167].

Цілий своєрідний сегмент у народних та літературних казках належить міфонімам. Як уже зазначалося вище, міфоніми – це імена різноманітних міфічних створінь, персонажів як народних, так і авторських казок. До таких персонажів належать: *die Seejungfern, der Drache, die Geister, Frau Gothel, Frau Holle, Frau Trude, Aschenputtel, Rumpelstilzchen* тощо. Досить часто такі міфоніми мають прями відповідники в казках інших народів, однак не завжди в інших культурах можуть збігатися всі поля значень, притаманних таким онімам. Наприклад, *Frau Holle* досить схожа на слов'янську Бабу-Ягу, однак у німецькій

фольклорній традиції цей персонаж уособлює смерть, є володаркою світу мертвих [52, с. 9], тоді як Баба-Яга постає амбівалентним персонажем.

Одне з перших місць з-поміж міфонімів, які використовуються в німецьких казках, посідає онім *der Zwerg*. Цей персонаж наділений амбівалентною аксіологічністю: він може бути позитивним персонажем, наприклад, у казці «Schneewittchen», а може, навпаки, належати до світу зла, як у казці «*Schneeweißchen und Rosenrot*». Одним із популярних персонажів, схожих на гнома та притаманних німецьким казкам, є *Rumpelstilzchen*. Цей персонаж найчастіше асоціюється зі світом злих сил.

Розглянемо імена, що складають ономастичний простір німецьких народних казок зі збірки «*Kinder- und Hausmärchen*» Якоба та Вільгельма Грімм, відомих популяризаторів німецького фольклору. Зупинимось на персонажах, які представлені людьми. Аналіз номінацій героїв німецьких народних казок показує лаконічність та обмеженість найменувань дійових осіб. У казках не потрібна деталізація персонажів для їх представлення як окремих яскравих особистостей. Найчастіше перевага надається апелятивним найменуванням, які, зазвичай, відбивають соціальний статус героїв.

Найчастіше у казках братів Грімм зустрічається апелятив *der König*. Більшість апелятивів вказують на приналежність героїв до вищого стану у суспільстві (*die Königin, der Königsson, die Königstochter, der Graf*). Тільки найменування *der Bauer* із цієї семантичної категорії використовується для героїв нижчого стану. Деякі дослідники вважають, що апелятиви в казках переходять у розряд антропонімів, оскільки виконують диференціюючу функцію. Що ж до імен як засобу номінації персонажів, то в казках зустрічаються дві групи антропонімів: номінативні та смислові («промовисті»).

Як правило, номінативні імена виконують виключно ідентифікаційно-диференціювальну функцію. Однак, у носіїв мови з такими антропонімами пов'язані стійкі асоціації. Ці асоціації настільки соціально значущі для мовного

колективу, що стають своєрідними символами. Такі антропоніми несуть у собі фонові знання, пов'язані з історією країни, її побутом, культурою. Наведемо приклади таких номінативних антропонімів. Ім'я *Hans* («Hans im Glück») часто використовується для позначення дурного, простуватого персонажа. Його зменшувально-пестлива форма *Hänsel* («Hänsel und Gretel») вже наділена позитивною оцінною семантикою: діти-головні герої цієї казки у сприйнятті носіїв мови уособлюють життєлюбність та стійкість у життєвих негараздах, кмітливість та винахідливість.

Імена героїв казки «Jorinde und Joringel» на перший погляд не мають прихованого сенсу та емоційного забарвлення. Це звичайні люди, пара закоханих. Однак співзвучність їхніх імен, передана алітерацією, не випадкова: вона підкреслює їхню близькість один до одного. Ім'я у такому разі набуває додаткового асоціативного забарвлення. Слід зазначити, що у казках братів Грімм номінативні найменування часто забезпечуються прикметниками чи утворюють складені іменники, у яких перший компонент виконує характерологічну функцію: «*Der eiserne Heinrich*», «*Die kluge Else*», «*Eisenhans*» та ін. Такі власні імена належать до значеннєвих імен, оскільки крім власне номінації персонажа дають йому додаткову характеристику. Наприклад, у тексті казки розкривається значення імені *Eisenhans* («Eisenhans»): «...so lag da ein wilder Mann, der braun am Leib war wie rostiges Eisen». Герой казки – це людина, чиє обличчя нагадувало іржаве залізо. Ім'я викликає певні асоціації: це похмура, жорстка людина. Головне призначення антропоніма – показати силу характеру, який допоміг героєві вибратися зі скрутного становища. Навпаки, героїня казки «*Die kluge Else*» – дурна і незграбна дівчина, яку батьки вважають розсудливою та розумною. Епітет *klug* протиставляється справжнім якостям персонажа, що надає йому іронічне забарвлення.

Значний пласт імен у казках братів Грімм відноситься до смислових імен. Ці імена несуть додаткову конотативну інформацію. Так, героїні казки

«Schneeweißchen und Rosenrot» є світлими чистими створіннями, такими ж красивими як квіти троянди: “...*die glichen den beiden Rosenbäumchen, und das eine hieß Schneeweißchen, das andere Rosenrot*”. Дві дівчинки у казці уособлюють образи ідеальних дітей. Герой казки «Drosselbart» отримав своє ім’я за незвичайну форму бороди. Найменування *Drosselbart* не є справжнім ім’ям героя, це прізвисько, отримане ним. Воно показує негативне ставлення до персонажа, висміювання його зовнішнього вигляду: “... *“Ei”, rief sie und lachte, “der hat ein Kinn, wie die Drossel einen Schnabel! Und seit der Zeit bekam er den Namen Drosselbart...”*”.

Ім’я героїні казки «*Aschenputtel*» («Попелюшка») багатозначне, воно має кілька різних конотацій. Воно вказує на діяльність персонажа (“...*Da musste es von Morgen bis Abend schwere Arbeit tun, früh vor Tag aufstehen, Wasser tragen, Feuer anzumachen, kochen und waschen...*”) і негативне ставлення до неї інших персонажів (“*Abends, wenn es sich müde gearbeitet hatte, kam es in kein Bett, sondern musste sich neben den Herd in die Asche legen. Und weil es darum immer staubig und schmutzig aussah, nannten sie es Aschenputtel...*”).

Ряд смислових імен утворено на основі метонімічного перенесення. Деталь одягу дала ім’я маленькій дівчинці в казці «*Rotkäppchen*»: “...*Es war einmal ein kleines Mädchen, es trug immer eine schöne rote Kappe und man nannte es das Rotkäppchen...*”. Ім’я героїні казки «*Rapunzel*» пов’язане з назвою рослини, яка відіграє ключову роль у її житті. Додаткова конотація цього імені пов’язана з національною специфікою, тому не завжди зчитуються неносіями мови. Для носія мови ім’я *Rapunzel* є уособленням молодості та краси, властивих однойменній квітці. В українській культурі ця рослина – валеріанелла (мласканець) є маловідомою, тому ім’я було перекладено пофонемно і сприймається як номінативне ім’я, позбавлене будь-яких додаткових конотацій. Отже, бачимо, що смислові власні імена називають тип героя, а не індивіда. Тому функціонально вони зближуються з номінальними іменниками, оскільки мають

класифікуюче значення. Одночасно вони виконують оцінну, емотивну та експресивну функції.

Антропоніми є компонентами ономастичного простору казки та відіграють важливу роль при створенні образів героїв. Імена концентрують у собі різноманітні смислові відтінки та асоціації. Особливого значення набувають смислові імена, які є національно-культурними маркерами, що реконструюють у свідомості представників мовного колективу певну картину світу. Знання етнокультурної специфіки таких власних назв необхідне подолання мовних і міжкультурних бар'єрів.

2.2. Функції німецьких назв казкових істот у тексті

Назви казкових героїв та істот є важливим компонентом казкового тексту та виконують у ньому низку важливих функцій. Знання цих функцій необхідне й для перекладача, адже при відтворенні онімної лексики німецькомовних казок перекладач має максимально зберегти ті функції, які ці імена виконують у тексті оригіналу.

Передусім, звернемося до тих функцій онімної лексики, які виокремлюють науковці, що вивчають це питання. Так, І. О. Лелет виокремлює низку особливих функцій власних назв, зокрема й імен, як лексем, що несуть у собі специфічну інформацію. Зокрема, до таких функцій належать:

1) ідентифікаційна функція, тобто здатність власного імені вказувати на когось або щось;

2) антропонімічна функція, що полягає у позначенні рідні, легалізації людини в суспільстві, характеристики (властиво для прізвиськ), позначення соціального положення [20, с. 111].

М. В. Бережна виділяє такі функції власного імені у тексті або мовленні:

- 1) комунікативна (повідомлення, репрезентація, ім'я слугує основою повідомлення);
- 2) апелятивна (заклик, вплив);
- 3) експресивна (є характерною для широко відомих імен, що знаходяться на шляху перетворення на загальне ім'я);
- 4) дейктична (відбувається перенесення ім'я на об'єкт) [2, с. 272–273].

До цієї класифікації слід додати також характерологічну функцію, що характеризує суб'єкт із точки зору його сутності, що розкриває значення і функції власного імені в тексті чарівної казки. Варто зазначити, що в художньому тексті власне ім'я набуває такі функції, як комунікативно-номінативна, темпоральна, локальна, ідеологічна, культурно-історична, характерологічна (запропонована нами), що об'єднує «естетичну гіперфункцію» [43, с. 140]. До комунікативної функції належать контактовстановлювальна (фатична), конативна (засвоєння), волюнтативна (вплив) та функція зберігання й передачі національної самосвідомості, традиції культур та історії народу тощо [24, с. 16].

У дослідженнях, присвячених художньому тексту, завжди відзначаються значна експресивна функція та конструктивна роль власних назв у тексті. Антропоніми (поодинокі власні імена або сукупність власних назв, що ідентифікують людину) беруть участь у створенні образів героїв літературного твору та розгортанні його основних тем та мотивів. Вони передають як змістовно-фактичну, так і підтекстову інформацію, сприяють розкриттю ідейно-естетичного змісту тексту, часто виявляючи його приховані сенси.

Ім'я служить одним із найважливіших засобів втілення авторського задуму. Концентруючи у собі значний обсяг інформації, ім'я персонажа постає як одна з ключових одиниць художнього тексту, як найважливіший символ, який, поруч із назвою, актуалізується у процесі прочитання твору. Імена в їх взаємодії утворюють ономастичний простір тексту, аналіз якого дозволяє виявити зв'язки

та відносини, що існують в їх динаміці, розкрити особливості його художнього світу.

Власні назви, особливо антропоніми, завжди займали важливе місце у структурі як фольклорної, і літературної казки. У казці семантика імені часто є основним джерелом інформації про героя. При цьому у фольклорній казці ім'я перестає бути маркером лише одного персонажа, а набуває соціально-культурної значущості. Смысловий («промовистий») антропонім, що актуалізує особисте ім'я та наповнює його конотативним змістом, перетворюється на символ, який репрезентує специфіку народної самосвідомості, рефлексію нації щодо власної історії та культури.

Особливу роль у структурі казкової ономастики з функціональної точки зору виконують імена-міфоніми. Міфоніми належать до власних назв, які мають національно-специфічний компонент, що характеризує культуру, якій вони належать. Не всі міфоніми можуть однаково тлумачитися у різних культурах, тому для більш чіткого їх розуміння читачу варто ознайомитися з етимологією та значенням окремого міфоніма з німецьких казок.

Під час аналізу німецької літературної казки важливий відбір антропонімів, оскільки останні використовуються автором для актуалізації «олюдненості» як людини, так і людиноподібної істоти. Наприклад, персонажі казки Е. Гофмана: сеньйор Броколі чи пан Капустович. Перший казковий польський герцог має ім'я *Pan Capustowicz* [49]. Лексичне наповнення та фонетичне забарвлення цього оригінального імені дозволяє відтворити приналежність його носія до нації поляків. Для цього застосовується іменник *Pan*, який у Польщі прийнято вживати для шанобливого звертання до особи чоловічої статі, а також сполучення літер *cz*, що є характерним фінальним формантом польських прізвищ. В іменах інших овочів-герцогів у казці (*Signor di Broccoli, Monsieur de Roccambolle*) також міститься вказівка на те, ким вони є за походженням. Для цього вживаються відповідні прийменники й апелятиви, притаманні італійським та французьким

прізвищам [49]. Такі «промовисті» імена персонажів, що мають смислове та функціональне навантаження, зазвичай постають неживими об'єктами, однак наділеними антропоморфними рисами. Так, ззовні чи поведінкою вони нагадують людських персонажів.

У казковій прозі загалом та в німецьких літературних казках зокрема антропоніми своєрідно характеризують культурний універсум тієї народності, яку зображує автор у казковому тексті. Часто антропоніми казкового тексту мають відповідні форманти, що свідчать про приналежність їх носіїв до певної національної чи культурної парадигми. Сукупно вони становлять систему, утворену культурно маркованими уявленнями та цінностями. Засвоєння цих уявлень та цінностей відбувається без відриву від лінгвокультури, що їх утворила.

Переважним механізмом реалізації національного колориту в казкових антропонімах постають характерні форманти, апелятиви та прийменники. Так, чоловічі та жіночі прізвища, що закінчуються на *-mann*, *-er*, *-el*, *-ern*, а також жіночі прізвища на *-in*, мають антропонімічний формант, за допомогою якого встановлюється зв'язок цих онімів та німецького етносу, а саме: *Paulmann*, *Droßelmeier*, *Brakel*, *Nebelstern*, *Frau Feldheimerin*, *Frau Rauerin* [49]. Отже, щоби дізнатися, представником якої національності є персонаж казки, достатньо подивитися на форму його імені.

Апелятиви до імен часто представлені ввічливими звертаннями. Кожен народ має власну культуру звертань, з відповідним культурологічним навантаженням: *Frau Ahavzi*, *Herr Peregrinus Tyß*, *Monsieur Conradi*, *Signora Bragazzi* та інші [49]. Таку ж саму тенденцію можна спостерігати і з міфонімом *Frau Holle*, де до власного імені додається атрибут ввічливого звертання.

Найбільш частотним маркером німецького походження прізвищ шляхетних героїв у казках В. Гауфа та Є. Т. А. Гофмана постає прийменник *von*, наприклад: *Frau Hedwig von Zollern*, *Herr Dapsul von Zabelthau*, *Porfirio von*

Ockerodastes, Baron von Mondschein [49]. Іноді можуть використовуватися самі ініціали, наприклад: *Amandus von Nebelstern – A. v. N.* [49].

Топоніми як ономастичні реалії широко представлені в тексті літературної казки, завжди несуть національне, соціальне або історичне навантаження, оскільки позначають реальні географічні об'єкти, що існують в наш час або існували раніше на території певного народу, будучи складниками його історичної спадщини та культурних надбань. У зв'язку із цим необхідною умовою адекватної рецепції авторської казки є обізнаність читача з лінгвокраїнознавчим матеріалом. Часто в авторській казці використовуються вигадані топоніми, або квазітопоніми, які побудовані за аналогією з реальними топонімами і в тексті казки можуть виконувати функцію просторових орієнтирів у реальному або фантастичному світі. Такі топоніми завдяки словотворчим формантам також несуть відбиток народу і тієї культури, які, відповідно до авторського задуму, зображуються в казці.

У розглянутих нами текстах казок В. Гауфа та Є. Т. А. Гофмана реальні топоніми представлені назвами країн, річок, міст, наприклад: *Schottland, Polen, Deutschland, Ägypten, Indien, Lappland, Böhmerland, die Elbe, der Main, Nicea, Neapel*; іменами реальних міських об'єктів в місті Дрезден, де розгортається дія казки «Золотий горщик» Є. Т. А. Гофмана: *das Schwarze Tor, das Linkische Bade, der Koselsche Garten, die Pirnaer Vorstadt, der Antons Garten, der Neumarkt, der Seetor, die Elbbrücke* [49].

Лексика, представлена іменами, що їх мають історичні, громадські діячі, письменники та науковці, персонажі, які діють в інших літературних та народних творах, а також лексика, представлена назвами, що позначають твори літератури та мистецтва, державні та громадські заклади назви кав'ярень, готелів, театрів, музеїв, навчальних закладів та ін. – у проаналізованих текстах не вживалась. Цей факт свідчить про те, що як Є. Т. А. Гофман, так і В. Гауф тяжіють до використання антропонімів і топонімів, процес конструювання яких дозволяє

реалізувати потенціал іменної творчості. Автори літературних казок не тяжіють до використання історичних та реальних онімів, вочевидь, щоби дистанціюватися від обтяжливої дійсності. Такий підхід загалом був характерним для романтичного світобачення, представниками якого були обидва письменники.

Відтак, власні назви, зокрема й імена казкових героїв та істот у тексті фольклорної та авторської казки відіграють такі функції, як ідентифікаційна, антропонімічна, комунікативна, апелятивна, експресивна та дейктична. Імена героїв казок також є цінним джерелом етнокультурної інформації, вміщує у собі уявлення носіїв мови про світ. Всі ці аспекти та функції власних імен у текстах німецькомовних казок перекладач має відтворити у процесі перекладу.

2.3. Лексико-семантичні особливості німецьких назв казкових істот

Ще одним важливим аспектом перекладу німецьких назв казкових героїв у текстах німецькомовних казок українською мовою є лексико-семантичні особливості такої лексики. Національно-культурна семантика мовних одиниць є основою фонових знань – відображених у мові знань про позамовну дійсність. Аналізуючи корпус лексичних одиниць з оцінним компонентом у німецьких народних казках, можна помітити, що в них часто зустрічаються слова зі зменшувально-пестливими суфіксами (*Dornröschen, Geißlein, Hähnchen, Hühnchen, Brüderchen, Schwesterchen*). Зустрічається багато позначень професій (*Schneiderlein, Jäger, Spinnerinnen, Krämer, Müller*)

Національно-культурна специфіка може виявлятися на граматичному рівні тексту. Наприклад, аналіз засобів вираження модальності у німецькій казці показує, що вона виражається переважно відмінком (на відміну від українських казок, де цій меті служать модальні частки). Свої особливості у тексті німецької

казки має граматична категорія завершеності / незавершеності дії, наказові конструкції, структура синтаксису.

Вважається, що на текстовому рівні культурні відмінності менш значимі, ніж на мовному, оскільки особливості текстобудови казок однакові в різних народів. Проте деякі структурні елементи казкового тексту можуть виявляти національну специфіку. Так, можуть відрізнятися типові персонажі, їх характеристики, мотиви їх дій. Наприклад, у німецьких казках про тварин деякі персонажі наділяються рисами, відмінними від наших фольклорних втілень. Так, лисиця в українському фольклорі хитра і користолюбна, діє тільки для своєї вигоди. У німецькій казці лисиця не лише має іншу статеву приналежність, але й інші мотиви вчинків: до хитроців він вдається, щоб допомогти іншим або щоб урятувати себе самого («*Der Wolf und der Fuchs*»). Може відрізнятися гендерна приналежність й героїв чарівних казок. Так, герой казки «*Froschkönig und der eiserne Heinrich*» – чоловік, на відміну від іншої народної казки «Царівна-жаба». Це пов'язано з тим, що у німецькій мові слово *Frosch* чоловічого роду. У казках братів Грімм часто фігурують шевці, кравці, дроворуби, пекарі й т. д. Назви багатьох казок братів Грімм містять позначення професії: «*Das tapfere Schneiderlein*», «*Die zwölf Jäger*», «*Die drei Spinnerinnen*». Така кількість діючих персонажів-ремісників свідчить про розвинену міську культуру. Національна специфіка часто проявляється у системі номінації героїв (імена, прізвиська, стійкі епітети). Імена в рідному мовному середовищі мають складні формальні та асоціативні характеристики: асоціації, пов'язані з іменами, несуть фонові знання, вони стійкі у певному мовному співтоваристві й часто сприймаються як символи. Так, у німецьких народних казках під ім'ям *Hans* часто фігурує простакувата, дурна людина (аналог Івана-Дурня). Імена героїнь казки «*Schneeweißchen und Rosenrot*» розкривають образи ідеальних дітей, красивих та працюючих. Ім'я героїні казки «*Aschenputtel*» багатошарове, воно має кілька різних конотацій: вказує на діяльність персонажа (виконує всю брудну роботу, спить у золі), на

зовнішній вигляд (брудна, неохайна), на негативне ставлення до неї інших персонажів (це зневажливе прізвисько їй дають мачуха та її дочки). Національне забарвлення у структурі тексту мають наративні формули – типові синтаксичні конструкції, формули початку та кінця, тривалості дії (*es trug sich zu / vor Zeiten / es geschah, dass / von Zeit zu Zeit / nun waren die Jahre vergangen / sie lebten vergnügt bis an ihr Ende*).

На концептуальному рівні національний характер казок знаходить своє вираження в оцінці подій, що відбуваються в них. Аксиологічні (ціннісні) норми у казках будуються на протиставленні різних пар якостей. Поєднання цих якостей визначає характер їх оцінки (добрий / злий) у національній культурі. Так, у казках братів Грімм позначилося традиційне для німецького етносу ставлення до сумлінної праці як вищої чесноти. Ставлення німців до праці постає у вигляді опозиції ознак «старанна / гарна / добра людина» – «лінива / потворна / зла людина». Наприклад, у казці «Frau Holle» («Пані Метелиця») дві героїні описуються так: *“Eine Witwe hatte zwei Töchter, davon war eine schön und fleißig, und die andere hässlich und faul”* [62, с. 90].

У німецькій казці винагорода є закономірним результатом сумлінної праці, тоді як в українських народних казках вона часто пов'язані з дивом, удачею. Показовим щодо цього є зіставлення двох схожих казок: німецької «Frau Holle» та української «Морозко». Якщо героїня німецької казки одержує заслужену нагороду за свою працьовитість, то героїня української казки нагороджується швидше за терпіння, з яким вона переносить випробування. Універсальний казковий сюжет у своїх національних втіленнях розкриває відмінності у цінностях різних етносів: аксиологічною нормою в українській народній казці є терплячість та працьовитість, у німецькій – передусім саме чесна, сумлінна праця. Саме такі, що існують поряд із загальними рисами розбіжності, свідчать про відмінності у менталітеті.

На окрему увагу заслуговують імена, перед якими вживається означений артикль. Це одна з особливих інваріантних ознак саме німецької казки. Найчастіше артикль вживається перед власним іменем для вираження негативної чи позитивної аксіологічності. Для прикладу проаналізуємо казку «*Der Stinkkäfer*», де артикль ставиться для вираження зневажливого ставлення до персонажа: “*Wie der Hansel das Pfeifleinhörte*” [63, с. 265]. Артикль наділяє ім’я відтінками стилістичного значення, як-от зневага, близькі стосунки з персонажем, необізнаність.

Під час аналізу складних онімів із німецьких казок варто наголосити на тому, що більшість імен стилістично забарвлені, тому для повного розуміння їхнього значення самого контексту може бути недостатньо. Наприклад, герой однойменної казки *Bauer Pihwitt* дістав прізвище, яке утворене за допомогою прийому ономаіопеї “*pih-witt*”, звуків, які вигукує пташка чибіс. Ще одним прикладом є персонаж *Blaubart* [63, с. 248], ім’я якого також утворилося словоскладанням, що, у свою чергу, використано для актуалізації прийому метонімії, перенесення частини на ціле. Реципієнти сприймають персонажа через співвіднесення із частиною його тіла, бородою. Досить часто в основі творення імені може лежати порівняння, наприклад, ім’я героя казки «*Diesieben Gesellen*», *Knochenstark* (*stark wie ein Knochen*) [63, с. 315], утворене за якістю, що йому притаманна. З-поміж імен, утворених за такою словотвірною моделлю, можна навести такі: *Vogelschnell*, *Vielfrass*, *Sauf- aus*, *Feinnohr*, *Scharfschütz*.

Однією з лексико-семантичних особливостей онімної лексики казкових творів є мовна гра, яка особливо притаманна авторській казці. На прикладі ономаістикону літературних казок німецького письменника М. Енде проілюструємо, яким чином ономаістична гра стає операційною ознакою його ідіостилю, тобто «матеріалізує» картину світу автора.

Механізмом мовної гри більшості онімів є оказіональне словоскладання, коли у межах слова стикаються дві семантично несумісні лексичні одиниці, і

навіть може відбуватися перехід негативних займенників (*niemand* та *nichts*) в розряд іменників у результаті використання великих букв. В останньому випадку ігровий ефект виникає за рахунок семантичної амбівалентності онімів *Niemand* та *Nichts*. Будучи за формою і синтаксичною функцією власними іменами і служачи для ідентифікації певних реалій, ці власні імена в той же час заперечують існування позначених ними об'єктів, оскільки успадковують семантику негативних займенників, з яких вони утворені.

У творах М. Енде «Нескінченна історія» та «Дзеркало у дзеркалі» зустрічаються також персонажі, імена яких, втілюючи звукову пам'ять слова, є операційними детермінантами концепту часу. Це ім'я *Yor* («Нескінченна історія») та ім'я *Hor* («Дзеркало в Дзеркалі»). Так само як і в літературній казці «Момо», ці оніми поряд з іншими лексичними маркерами цього концепту служать для формалізації уявлень про циклічність та нескінченність часу. Механізмом мовної гри, з якого утворюються ці власні імена, є асоціативне ототожнення оказіональних паронімів *Yor* та *Hor* зі своїм узуальним прототипом *Hora*. Ім'я *Hora* носить один із персонажів цієї літературної казки і є запозиченням з латинської мови (*hora* з лат. – «година»).

У мовному плані у сучасних німецьких літературних казках спостерігаються свої особливості, викликані специфікою жанру. Наприклад, у казці «*Märchen für morgen*» Г. Кунерт [55, с. 47–51] використовує нетипове для зачину народних казок не формулювання в минулому часі (Präteritum): “*Es war einmal*”, а форму теперішнього часу (Präsens): “*Es wird einmal*”, щоб не створювати дистанцію між читацьким часом і сюжетним, тобто зняти бар'єр між світом реальним та фікційним. За допомогою презенсу автор прагне створити у читача ілюзію причетності до дії, пробудити його активність. Необхідно звернути увагу на імена, що використовуються в казці «*Märchen für morgen*», які взяті з інших творів знаменитих авторів:

“der kleine Hävelmann (nach Der kleine Häwelmann von Strom), der minderwüchsige Herr Nase (aus Zwerg Nase von Hauff), Herr Holger Nielson (nach Wunderbare Reise des kleinen Nils Holgersson mit den Wildgänsen von Lagerlöf), Herr Schneiderlein (aus Das tapfere Schneiderlein der Brüder Grimm), Frau Regentrude (aus Die Regentrude von Theodor Storm), Rübenziffer (nach den Legenden von Rübezahl von Musäus), Der kleine Klaus und der große Klaus (aus Der kleine Claus und der große Claus von Andersen), Hahn, Hinkel und Gackeleia (aus Das Märchen von Gockel, Hinkel und Gackelaia von Brentano), jene bekannte Taube (aus Aschenputtel der Brüder Grimm)” [54, с. 151].

Деякі імена трохи змінені та свідчать про сатиричний задум автора. Всі наведені приклади є доказом того, що жанр сучасної німецької літературної казки вимагає більш пильного та детального розгляду як у літературному, так і у власне мовному плані.

У сучасних німецьких літературних казках читачі можуть знайти реальне відображення епохи, в яку була написана ця казка, що виражається в мові за допомогою реалій, опису образу та філософії життя, а також шляхом стилістичних засобів, як, наприклад, антитеза (*“...dass kleine Kinder hier zwar laut spielen und altklug reden dürften, aber keineswegs wie Erwachsene denken können...”* «Die durchsichtigen Märchen»), гіпербола (*“Ich rede doch als Generation!”* «Die durchsichtigen Märchen»), епітети (*“Der alte Juden”* «Mäusefest) і т. д. Це допомагає зрозуміти моральні норми та проблеми цього часу (наприклад, проблеми бюрократії як у казці «*Der alte Mann und der Baum*» Р. Кріста та проблеми відношення до євреїв, описані в казці «*Mäusefest*» Й. Бобровського), а також дізнатися про реалії сучасної німецької дійсності, що може допомогти краще та глибше зрозуміти німецьку картину світу.

Відповідно, лексико-семантичні особливості імен в німецьких народних та авторських казках проявляються на лексико-граматичному рівні через категорію роду, використання зменшувально-пестливих суфіксів, які слугують засобами

характеристики персонажів. Власні імена також можуть будуватися на основі лексико-стилістичних засобів німецької мови, таких як метафори, алюзії. Автори сучасних авторських німецьких казок можуть використовувати гру слів при створенні імен для своїх персонажів, часто спираючись на класичні фольклорні казки та посилаючись на них. Всі ці мовні аспекти імен персонажів німецьких казок перекладач має враховувати при перекладі текстів казкових творів українською мовою.

Висновки до розділу 2

Таким чином, власні назви з німецьких народних та літературних казок характеризуються своєрідною словобудовою та функціонуванням. У тканині казкового твору широко представлені як звичайні німецькі імена, так і значна кількість вигаданих. Найчастіше останні формуються словоскладанням та афіксальним способом творення, несуть у собі інформацію про зовнішній вигляд героїв, їх фізичні властивості та внутрішні характеристики. Суттєве національно-специфічне навантаження несуть маркери ввічливості й артикль, які виражають різні відтінки значення.

У німецьких народних та літературних казках широко представлені такі різновиди ономастикону, як міфоніми. Зауважимо, що серед них трапляються національно-специфічні елементи. У літературній казці варто зазначити широке використання промовистих імен, які залежно від авторських інтенцій характеризують персонажів твору. Топонімія у німецьких народних казках представлена реальними географічними назвами, тоді як у літературній казці досить широко використовуються квазітопоніми, а саме вигадані автором географічні назви, що мають додаткове експресивне значення.

Народні казки – цінне джерело споконвічних поглядів німецького етносу на навколишню дійсність, вона відбиває комплекс рис, притаманних всьому

соціуму. Їх вивчення формує уявлення про особливості культури народу, своєрідність його менталітету. Національно-обумовлена специфіка ономастикону казкових творів створює додаткові труднощі для перекладача та вимагає від нього значних зусиль у відтворенні національної культури світу, що міститься в іменах казкових героїв.

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКИХ НАЗВ КАЗКОВИХ ГЕРОЇВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

3.1. Прийоми й тактики перекладу назв казкових істот німецькомовних текстів на українську

Розглянемо типові прийоми й тактики перекладу українською мовою назв казкових істот у німецьких казках. Найбільш поширеними перекладацькими трансформаціями при перекладацькій обробці імен є транслітерація та транскрипція. Саме тому аналіз практичного матеріалу було вирішено розпочати із них. Такий вибір перекладацької трансформації обумовлений тим, що деякі антропоніми у текстах казок не мають прихованого імпліцитного значення та виконують лише номінативну функцію, як у наступних прикладах із казок братів Грімм: *Johannes – Йоганнес, Rapunzel – Рапунцель, Hänsel und Gretel – Гензель і Гретель, Hans – Ганс, Johannes – Йоганнес, Else – Ельза* та ін.

Національний колорит німецьких імен персонажів у народних та авторських казках зберігається при перекладі за рахунок збереження німецького звучання імен. Наприклад, перекладаючи ім'я *Peter* як *Петер*, а не адаптуючи його до української мови як *Петро*, перекладач зберігає національні особливості антропонімного складу тексту німецької казки в українському перекладі. Однак при транслітерації німецьких імен все ж відбувається часткова адаптація цих антропонімів до правил української мови. Наприклад, такі жіночі імена як *Beate*, *Sabine* та *Rosalinde* отримали при перекладі закінчення *-а*, характерне для жіночих імен в українській мові: *Беата*, *Сабіна*, *Розалінда* замість неадаптованих варіантів *Беате*, *Сабіне* та *Розалінде*.

Приєм транслітерації / транскрибування дозволяє зберегти оригінальне звучання багатьох антропонімів, як це відбувається, наприклад, із такими

німецькими прізвищами: *Neugebauers* – *Нойгебауери*, *Lehmann* – *Леман*, *Zerlett* – *Церлет*, *Geßler* – *Геслер* та ін. Втім, цей перекладацький прийом має вагомий недолік у випадку з «промовистими» іменами чи прізвищами персонажів дитячих казок, які не просто називають героя, але й характеризують його. Передача звучання німецького антропоніму не дозволяє відтворити його семантику, а це призводить до втрат при перекладі у тому випадку, якщо антропонім має важливу з точки зору опису персонажа семантику. При використанні прийому транслітерації / транскрибування часто втрачається закладений автором у антропонім колорит та сенс, як у наступному прикладі: у прізвище мануфактурника *Kurzhals* закладене значення «коротка шия», яке легко зчитується при по-компонентному перекладі прізвища. При перекладі за допомогою транслітерації (*Куригальс*) прізвище втрачає цей сенс. Аналогічним чином, прізвище жвавої і стрункої жіночки *Fiedelbogen* (дослівно «смичок скрипки») передане як *Фідельбоген* або підлого злочинця *Grundeis* (прізвище містить поняття *Eis* – «лід») як *Грундайс* не дозволяють україномовним читачам зчитати закладений автором сенс цих прізвищ.

Транскрибування рідше застосовується при транскрибуванні промовистих прізвищ персонажів дитячих казок, оскільки прізвищка завжди вказують на якусь особливість персонажа, або ж з ними пов'язані якісь історії з їх життя. Все ж, зустрічається застосування прийому транскрибування й у таких випадках. Наприклад, перекладач передає прізвищко дівчинки *Petersilie* українською як *Петерзілія*, а не *Петрушка*. Аналогічним чином, прізвищко похмурого хлопчика *Traugott*, яке дослівно перекладається як «похмурий гот», відтворюється у перекладі за допомогою транскрибування як *Траугот*.

Втім, не завжди для перекладу імен та прізвищ / прізвищ персонажів дитячих німецькомовних народних та авторських казок використовується транслітерація / транскодування. Одним із найбільш поширених способів

перекладу таких антропонімів є калькування. Розглянемо кілька прикладів використання калькування для відтворення прізвиськ головних персонажів.

Калькування як перекладацький прийом дозволяє майже дослівно відтворити семантику антропоніму без втрати його значення. Це забезпечує сприйняття прізвиська персонажа казкового твору однаково як у перекладі, так і в оригіналі. Наприклад, прізвисько хлопчика *der kleine Dienstag*, перекладене як *маленький Вівторок*, прізвисько дівчинки *Pony Hütchen* – як *Поні Капелюшок*. Прізвисько моторного хлопчика *die Schnelle Post* відтворене за допомогою прийому калькування як *Швидка Пошта*.

Калькування використовується як основний прийом для відтворення не лише самих антропонімів, але й супутніх ним прикметників, що характеризують героя та часто є частиною його номінації у тексті. Наприклад, у казках братів Грімм імена персонажів часто зустрічаються з характеризуючим їх прикметником, який здебільшого дослівно перекладається українською мовою: *der treue Johannes* – *вірний Йоганнес*, *der gescheite Hans* – *кмітливий Ганс*, *die kluge Else* – *тямуща Ельза* та ін.

Втім, іноді перекладачі вдаються до деяких змін при перекладі, особливо якщо оригінальний антропонім важко піддається перекладу або ж містить у собі елементи, які потребують зміни в емотивному чи оцінному забарвленні. Так, в одній з авторських казок прізвисько *der Häuptling Rabenaas* відтворене як більш нейтральне *ватажок Шибеників*, оскільки німецьке слово *Rabenaas* є лайливим та дослівно відтворюється як «падаль». Відтак, відбулося пом'якшення німецького антропоніму, його адаптація для дитячої читацької аудиторії.

У деяких випадках перекладачі вдаються до поєднання кількох способів перекладу для максимально точного відтворення німецького антропоніму. Наприклад, прізвисько викладача *Eier-Meier*, яке дали йому діти через те, що за формою його голова нагадувала яйце, перекладене шляхом поєднання транскрипції слова *Meier* та описового перекладу для відтворення першої

частини прізвиська. Одне слово *Eier* замінене на ціле речення, при цьому образ, використаний в оригінальному антропонімі (яйце) замінений при перекладі на інший (відро), вочевидь, для збереження ритму та створення віршованого ефекту: *Майєр-німчура-вийняв-голову-з-відра*.

Еквівалентний переклад особливо часто зустрічається при перекладі антропонімів, які містять у собі негативну конотацію або ж є сленгізмами. У перекладі для передачі значення таких прізвиськ здебільшого використовується повний або частковий еквівалент, що дозволяє більш точно передати значення німецького слова. Наприклад, німецьке слово *Streber* (той, хто старається) замінене при перекладі на «зубрило» / «відмінничок» або прізвисько *Hohlbirne* (порожня груша) відтворене як «розумака» або «очкарик». Також прикладами такого еквівалентного перекладу є наступні зразки: *altkluges Plappermaul* (розумний не за роками бовтун) перекладене як «всезнайко» або «базікало»; *Schleimer* – «підлиза», *Heulsuse* – «плаксій».

У деяких випадках перекладачам доводиться вдаватися до більш творчого відтворення оригінальних антропонімів, створюючи в українській мові таке ж промовисте ім'я. Зокрема, це стосується таких назв героїнь класичних німецьких казок авторства братів Грім, як *Aschenputtel*, *Dornröschen*, *Schneewittchen* та ін. Так, ім'я *Aschenputtel* утворене від німецьких слів *die Asche* – «попіл, зола» та *putzen* – «чистити». Український переклад цього імені героїні частково відтворює семантику німецького антропоніму – *Попелюшка*. Аналогічним чином семантика збережена й при перекладі імені *Schneewittchen* (*Schnee* – «сніг», старогерм. *wit* – «білий» та зменш.-пестл. суфікса *-chen-*) як *Білосніжка*.

Втім, не завжди переклад імен казкових героїнь відтворює семантику німецького антропоніму. Наприклад, прізвисько принцеси *Dornröschen* утворене від німецьких слів *Dorn* («шип») та *Rose* («троянда»), а також зменшувально-пестливого суфіксу *-chen-*. Українською мовою це ім'я перекладається без збереження оригінальної семантики, однак з урахуванням сюжету казки, як

Спляча красуня. Модифікація при перекладі спостерігається також і в перекладі німецького казкового антропоніму *Daumling* – Хлопчик-мізинчик. Німецька лексема *der Daumen* позначає великий палець руки, однак у перекладі йдеться про мізинець:

“*Nun geschah es, daß die Frau kränklich ward und nach sieben Monaten ein Kind gebar, das zwar an allen Gliedern vollkommen, aber nicht länger als ein Daumen war*” [62, с. 128] / «*І ось сталося, що дружина завагітніла і через сім місяців народила дитину, (...), але зростанням був всього з палець*» [56, с. 144].

Схоже порівняння з великим пальцем зустрічається також і в описі героя казки «Юний велетень». Однак, у цьому випадку значення має не зріст, а обсяг тіла. Великий палець – найбільший з усіх, тож для опису велетня у казці використовується слово *daumesdick* у значенні «товстий як великий палець». На розміри казкового персонажа вказує також слово *Zwerg*. Перекладачі зазвичай відтворює українською мовою це слово як «гном». Однак, у казці «*Schneeweißchen und Rosenrot*» («Біляночка й Руженочка») ці персонажі описані як злі герої: *Zwerg, boshafte Geschöpf* («маленька, злісна істота»). Негативна конотація посилюється при перекладі за рахунок гіперболізації та метафоричних переносів:

“*Als sie näher kamen, sahen sie einen Zwerg mit einem alten, verwelkten Gesicht und einem ellenlangen, schneeweißen Bart*” [62, с. 377] / «Вони підійшли ближче бачать – стоїть перед ними карлик, обличчя у нього зморшкувате і довга борода» [56, с. 418].

У випадку з перекладом антропоніму *Daumling* – Хлопчик-мізинчик модифікація полягала у частковій зміні семантики. У випадку з перекладом назви казки *Das Mädchen ohne Hände* модифікація стосується форми антропоніму, яка була змінена. Замість дослівного перекладу «дівчина без руки» перекладач створив власний казковий антропонім *Дівчина-безручка*.

Відтак, основними прийомами та способами перекладу назв казкових героїв у німецькомовних казках є транскрипція / транслітерація, описовий та еквівалентний переклад, модифікація назв персонажів, а також калькування. При цьому засоби транскодування (транскрипція / транслітерація) та калькування вимагають найменше змін при перекладі, однак не завжди дозволяють зберегти семантику імені. Натомість, еквівалентний та модифікований переклад вимагає більше креативності від перекладача.

3.2. Аналіз типових помилок при перекладі назв казкових істот

Переклад казкових антропонімів та інших найменувань казкових героїв (міфонімів та ін.) часто призводить до втрати семантики вихідної назви або ж зміни значення імені настільки, що це можна вважати перекладацькою помилкою. Помилки або труднощі перекладу німецьких назв персонажів та казкових істот переважно обумовлені мовними відмінностями. Так, у казці «*Von dem Fischer und seiner Frau*» («Про рибалку і його жінку») зустрічаються титули старої жінки (*König, Kaiser, Papst*), які стоять у чоловічому роді. Така граматична форма цих слів обумовлена історичними та культурними аспектами. Зокрема, в період раннього феодалізму такі титули могли носити лише чоловіки. Тож, бажання старої отримати ці титули свідчить не лише про її прагнення до влади, але й до надбання чоловічого статусу, який ніколи не був доступний жінкам, що були значно менш наділені правами. При перекладі ці лексеми замінені на відповідні іменники жіночого роду, наприклад:

“«*Ja*», sagte die Frau, «nun bin ich König sein» [62, с. 70] / «Так, – відповідає вона, – я тепер королева» [56, с. 76].

“*Sofort gehst du hin. Kann er König machen, kann er auch Kaiser machen. Ich will und will Kaiser sein, gleich geh hin!*» [62, с. 70] / «Йди!

Раз змогла вона зробити мене королевою, зможе зробити й імператрицею» [56, с. 77].

“Ich bin nun Kaiser, nun will ich aber Papst werden, gehe gleich hin, ich muß heute noch Papst werden” [62, с. 71] / «Хочу я стати папессою, йди швидше до риби, я повинна сьогодні ж стати папессою» [56, с. 78].

Такі перекладацькі трансформації можна вважати некоректними, оскільки через них втрачається не тільки історичний, але й соціальний колорит дійсності, що зображується у казці «*Von dem Fischer und seiner Frau*» («Про рибалку і його жінку»). Відтак, на вибір способу або прийому перекладу впливають не тільки семантика слова, його стилістичне, емоційно-експресивне забарвлення, але й акцентування відповідної граматичної категорії. Тому словотворча структура цих німецьких лексем не містить суфікса *-in*, який вказував би на приналежність носіїв титулів до жіночої статі.

Наближений переклад не завжди може точно передати національну специфіку німецької лексеми. Використовується схожа за значенням лексична одиниця й у мові перекладу, наприклад: *der Weihnachtsmann* – Дід Мороз. Ці поняття не є однаковими, але можуть використовуватися у певних контекстах.

Ономастичні реалії казкових творів можуть включати не тільки імена та прізвиська людей, але й клички тварин, які також часто виступають героями казкових текстів. Розглянемо наступний приклад перекладу ономастичної лексики у казках Грімм:

“Nun, was jappst du so, Packan?“ fragte der Esel” [56].

«То й осел його питає: – Гей, собако, чого так сопеш?».

Кличка собаки *Packan* має своє лінгвокультурне значення. Зокрема, у старі часи в Німеччині так називали великих собак. У наведеному варіанті перекладу перекладач повністю оминає ім'я собаки, замінюючи його генералізованим «собако». Це є некоректним, оскільки втрачається національний колорит, а сам герой казки (пес) взагалі втрачає своє ім'я, а отже й суб'єктність у тексті.

Розглянемо інші способи перекладу цього ж уривку, які пропонують інші перекладачі казки:

«– Чого ти плачеш так, Пака́н? – питає осел» [61].

У цьому варіанті перекладу використаний прийом транскрибування онімного компоненту тексту (*Пака́н*). При цьому зберігається національний колорит клички тварини, хоча відсутнє якесь пояснення його значення.

У наступному варіанті перекладу того ж уривку казки братів Грімм «Бременські вуличні музиканти» застосований прийом модифікації та використано частковий еквівалент:

«Осел його й питає: Агов, Ха́нку, чого ти так важко сопеш?» [58].

Кличка собаки *Rackan* походить від німецького дієслова *racken*, що означає «хапати». Відтак, у наведеному перекладі (перекладача С. Сакидона) відображено значення оригінального слова, а також одну з характеристик собаки, приховану за етимологією клички. Окрім того, такий модифікований варіант перекладу надає імені українського колориту. Основний прийом полягає у розшифруванні етимології власного імені та виборі першого перекладного відповідника із словникового ряду. На нашу думку, цей переклад є найбільш вдалим та перекладачеві вдалося уникнути помилок, допущених у попередніх варіантах перекладу. До того ж бачимо в цих прикладах різні варіанти перекладу дієслова *japsen*, яке означає «важко дихати», «сопіти». Натомість, варіант «плакати» зовсім не підходить ні як один із варіантів перекладу, ні за контекстом.

3.3. Особливості перекладу німецькомовних назв казкових істот на українську в різних типах художнього тексту

Розглянемо особливості перекладу німецькомовних назв казкових істот українською мовою в різних типах казок. Зокрема, народні й авторські казки можуть мати певні відмінності в ономастичній системі. Для народних казок

більш притаманні класичні образи героїв, які часто можуть зустрічатися й у казках інших народів. Натомість, авторські казки частіше містять okazionalні, авторські найменування персонажів, тож перекладачам необхідно докладати більше зусиль та креативу для відтворення таких назв українською мовою.

Зокрема, для казок братів Грімм характерним є використання жіночих імен персонажів із зменшувально-пестливими суфіксами, наприклад: *Katherlieschen*, *Gretel*, *Hänsel*, *Dornröschen*, *Rotkäppchen*. Як правило, для утворення таких варіантів жіночих імен використовуються суфікси *-el* та *-chen*. Іноді такі суфікси використовуються й для утворення чоловічих імен, наприклад: *Rumpelstilzchen*. У більшості українських перекладів цієї казки це ім'я перекладається як *Румпельштільцхен*, тобто за допомогою транскодування німецького оніму. Німецьке ім'я *Rumpelstilzchen* містить у своєму складі кілька важливих конотативних компонентів, його можна дослівно перекласти як «маленький чоловічок, який сильно шумить, коли ходить». Словниковим еквівалентом є слово «гном», яке, втім, не відбиває точно семантику вихідної лексеми. В історії перекладів цієї казки можна зафіксувати кілька варіантів відтворення цього антропоніму: *Гном-Тихогром*, *Хламушка* та ін. Однак ці варіанти не відображають семантику лексеми *Rumpelstilzchen*.

Іноді при перекладі антропонімів у народних німецьких казках виникають труднощі з відтворення національного колориту таких імен. Зокрема, не завжди еквівалентний переклад є найкращою опцією, адже присутні в інших культурах схожі образи казкових героїв не завжди є аналогічними німецьким національним персонажам. Так, одна з казок братів Грімм має назву «*Schneeweißchen und Rosenrot*». Українською мовою ця казка, як правило, перекладається як «Біляночка й Руженочка». Втім, ім'я *Schneewittchen* деякі перекладачі передавали також як *Снігуронька* або *Сніжинка*. Однак, таке використання етномовленнєвих замінів апелює до читача помилкові асоціації щодо

образу казкового персонажа, тож виникає необхідність у використуванні інших прийомів і методів перекладу, наприклад, транслітерації або калькування.

Часто у народних казках героями виступають тварини. Одним із класичних персонажів тваринного епосу є вовк, якого в народі прозвали *Isegrim*. У казці братів Грімм «Вовк і семеро козенят» вовка позначає лексемою *Graukopf*, яка складається з двох семантичних компонентів: *grau* – «сірий» і *Kopf* – «голова». Оскільки в основі метафоричного перенесення лежить характеристика «сірий», то й в перекладі використовується прикметник *Сірий*. Окрім того, такий варіант перекладу перегукується з типовим найменуванням вовка в українських народних казках.

Розглянемо також переклад імен деяких героїв казки «Бременські вуличні музиканти», а саме: *Bartputzer*, *Rotkopf*, *Grauschimmel*, *Vetter Langbein*. Імена персонажів відіграють важливу роль у структурі казки, оскільки вони відбивають певну систему уявлень людей про характер, звички тієї або іншої тварини. Критерієм вибору імені зазвичай слугує найтипівіша риса поведінки або зовнішності персонажа, яка сприймається як асоціативно-метафорична ознака персонажа [9, с. 52]. Зокрема, лексема *Rotkopf* утворена від двох слів, одне з яких є кольоропозначенням (*Rot* – «червоний» та *Kopf* – «голова»). Складова *Kopf* – «голова» при перекладі співвіднесена перекладачем із гребінцем, оскільки в українській мові півень зазвичай характеризується саме за його червоним гребінцем. Відтак, відбувається зміщення фокусу уваги з загального та приватне, з цілого на частину. Метафоричне перенесення у цьому випадку відбувається з опорою на зовнішню характеристику героя так само, як і у випадку з іменем *Grauschimmel*. В українському варіанті казки ім'я півня *Rotkopf* перекладене як «гребенястий»: «Слухай, гребенястий, – мовив осел» [56].

Звернемося також до вивчення особливостей перекладу власних імен у авторських казках. Наприклад, одним із яскравих зразків сучасних авторських німецьких казкових творів для дітей можна вважати повість-казку О. Пройслера

«Die kleine Hexe». Уже у заголовку цієї казки міститься назва головної казкової героїні – *Hexe* / *відьма*. Характерно, що в українському перекладі ця казка відома як «Мала Баба Яга», тобто лексему *Hexe* перекладач відтворив шляхом аналогового перекладу та прийому конкретизації, обравши не загальне слово «відьма» або «чаклунка», а назву міфологічного персонажа слов'янських казок «Баба Яга». Це зразок одомашнення вихідної назви міфічної істоти у казковому тексті.

Авторські казки характерні тим, що в них система персонажів може мати свої особливості, різнитися з класичними героями народних казок, які зазвичай добре відомі дітям та дорослим. У творі О. Пройслера «Die kleine Hexe» автором розроблена своя унікальна система персонажів – це ієрархічна система відьомського кола, у якій є малі та великі (дорослі) відьми: *die kleine Hexe* / *die großen Hexen*. Над обома групами відьом панує головна відьма – *die Oberhexe*. Окрім цих основних категорій відьом автор також виділяє їх різновиди, зокрема:

“*Es mochten wohl, alles in allem, fünf- oder sechshundert Hexen sein: Berghexen, Waldhexen, Sumpfhexen, Nebelhexen und Wetterhexen, Windhexen, Knusperhexen und Kräuterhexen*“ [64] / «Було їх тут чи не з п'ятсот, коли не шістсот: гірські русалки, лісові мавки, русалки болотяні та криничні, чаклунки-вітряниці, русалки-туманниці, трав'яні русалки та чарівниці-гризухи» [58, с. 9] / «Тут було біля п'ятисот чи шестисот відьом: гірські відьми, лісові відьми, відьми болотні й колодязні, відьми туману і трав'яні відьми, і відьми вітру» [59, с. 9].

На основі наведеного уривку та двох варіантів його перекладу українською мовою (В. Василюка та О. Іванової) можна порівняти способи відтворення німецьких назв казкових персонажів у авторській казці. Розглянемо варіанти перекладу цих назв на основі порівняльної таблиці 3.1.:

Таблиця 3.1.

Порівняльний аналіз перекладу назв казкових героїв у перекладах повісті-казки
О. Пройслера «*Die kleine Hexe*»

Оригінал	Переклад В. Василюка	Спосіб перекладу	Переклад О. Іванової	Спосіб перекладу
<i>Berghexen</i>	<i>гірські русалки</i>	аналог	<i>гірські відьми</i>	еквівалент
<i>Waldhexen</i>	<i>лісові мавки</i>	аналог	<i>лісові відьми</i>	еквівалент
<i>Sumpfhexen</i>	<i>русалки болотяні та криничні</i>	аналог із розширенням поняття	<i>відьми болотні й колодязні</i>	еквівалент із розширенням поняття
<i>Nebelhexen</i>	<i>русалки- туманниці</i>	аналог	<i>відьми туману</i>	еквівалент
<i>Windhexen</i>	<i>чаклунки- вітряниці</i>	аналог	<i>відьми вітру</i>	еквівалент
<i>Knusperhexen</i>	<i>чарівниці- гризухи</i>	аналог	—	відсутній переклад

Використана у наведеному вище уривку номінація *Wetterhexen* залишилася без перекладу в обох варіантах перекладу цієї казки. Ми можемо запропонувати такий варіант перекладу, як *відьми погоди*, що можна вважати еквівалентним перекладом цієї лексеми. Втім, перекладачі вдаються до перекладу номінації *Wetterhexe* у подальшому тексті, зокрема, в уривку, у якому автор описує тітоньку Малої Баби Яги: *Muhme, die Wetterhexe Rumpelpel*. В. Василюк переклав це ім'я героїні як *тітонька – чаклунка-дощовиця Трам-Бам-Бах* або *чаклунка негоди Трам-Бам-Бах*. У цьому випадку перекладач використовує аналог загального імені (*Muhme – тітонька*) та калькування власного імені (*Rumpelpel – Трам-*

Бам-Бах). У той же час, О. Іванова пропонує такий варіант перекладу: *тітка* – *вітрова відьма Румпунпель*. Тут перекладачка використовує аналог загального імені та транслітерація власного. Характерно також що автор ужив застарілу лексему *Muhme*, а не більш загальноживаний варіант *Tante* для підкреслення віку персонажів.

Окрім назв відьом у досліджуваній авторській казці також зустрічаються номінації мешканців міста, наприклад (табл. 3.2.):

Таблиця 3.2.

Порівняльний аналіз перекладу назв персонажів у перекладах повісті-казки
О. Пройслера «*Die kleine Hexe*»

Оригінал	Переклад В. Василюка	Спосіб перекладу	Переклад О. Іванової	Спосіб перекладу
<i>der Krämer Balduin Pfefferkorn</i>	<i>крамар Балдуїн Перчинка</i>	еквівалент загального імені, транслітерація імені та калькування прізвища	<i>дріб'язковий торговець Балдуїн Пфєфферкорн / крамар</i>	аналог / еквівалент загального імені і транслітерація імені та прізвища
<i>Der Junge hieβ Thomas, das Mädchen hieβ Vroni</i>	<i>хлопчика звали Томас, дівчинку – Вроні</i>	традиційне написання	<i>хлопчика звали Томас, а дівчинку – Броні</i>	модифікований варіант
<i>der Jäger</i>	<i>мисливець</i>	еквівалент	<i>мисливець</i>	еквівалент
<i>der Kutscher</i>	<i>візник</i>	еквівалент	<i>возій</i>	еквівалент
<i>der Hauptmann</i>	<i>капітан</i>	еквівалент	<i>старшина стрільців</i>	аналог

Так, перекладачі використовують різні підходи до перекладу імен персонажів. Наприклад, відтворюючи ім'я крамаря *Balduin Pfefferkorn*, В. Василюк обирає прийом одомашнення через калькування прізвища персонажа як *Перчинка*. Натомість, О. Іванова навпаки застосовує стратегію очуження імені героя при перекладі, застосовуючи транслітерацію імені та прізвища (*Пфедферкорн*). При цьому у перекладі В. Василюка зберігається закладений автором комічний ефект від прізвища *Перчинка*, завдяки його поєднанню із знатним іменем крамаря давньогерманського походження: *Baldewin* (*bald* (сміливий) + *wini* (один)).

Слід також зауважити, що у перекладі О. Іванової не досить вдало вжито номінацію *дріб'язковий торговець* для перекладу професії персонажа (*Krämer*), оскільки прикметник у цьому випадку стосується саме торговця, характеризуючи його як дріб'язкового. Натомість, доречно було б використати словосполучення *торговець дріб'язком*.

При перекладі імені дівчинки *Vroni* перекладачі також дотримуються різних підходів: В. Василюк зберігає оригінальну орфографію та перекладає ім'я як *Вроні*, тоді як О. Іванова заміняє першу літеру імені на *Броні*. Слід зауважити, що форма імені *Vroni* традиційно використовується як скорочена зменшувальна форма імені *Veronika*, тоді як *Броні*, імовірно, є скороченим варіантом від імені *Berenika*. Відтак, можна говорити про недогляд перекладача у другому варіанті перекладу, оскільки модифікація імені може вносити у переклад неточності порівняно з вихідним текстом.

Загалом же, переклад народних казок та авторських казок має своє характерні відмінності у питанні відтворенні власних назв, зокрема й імен казкових персонажів. Для народних казок притаманні класичні персонажі, передаючи назви та імена яких перекладач повинен керуватися вже наявною базою знань про міфологію німецького народу, фольклорних персонажів та їх

співвіднесеність з типовими для українських народних казок героями. У випадку авторської казки перекладач частіше стикається з унікальними образами, які, все ж також можуть вибудовуватися автором твору на основі фольклорної системи казкових образів. Особливості казкових героїв народних та авторських казок впливають і на переклад ономастичної лексики цих творів, на вибір перекладачами тих чи інших стратегій і прийомів перекладу.

3.4. Методичні аспекти викладання перекладу онімної лексики студентам-перекладачам на матеріалі німецькомовних назв казкових істот

Розглянемо також особливості викладання перекладу онімної лексики студентам-перекладачам на матеріалі німецькомовних назв казкових істот. Письмовий переклад дає більше можливості для роботи з текстом і використання отриманих протягом навчання знань. Цей вид перекладу зазвичай не обмежується у часі, як усний переклад. Цей тип перекладу пов'язаний з матеріально зафіксованим канонічним текстом оригіналу [37, с. 170].

Це дозволяє студентам прочитати текст кілька разів, попрацювати з ним і проаналізувати його, що неможливо при усному перекладі. Також для студентів корисно проводити постійне порівняння двох текстів. Оскільки у студентів в запасі буде деякий час, то вони зможуть звернутися до словників та інших допоміжних джерел інформації. У них буде час на пошук потрібного еквівалента, а також можливість виправляти і редагувати текст, що є важливим на етапі навчання перекладу.

Робота з текстом становить важливу частину будь-якого курсу навчання перекладу [38, с. 340]. Вправи поділяють на передперекладацькі та перекладацькі. Передперекладацькі вправи спрямовані на смисловий аналіз тексту. Зокрема, студентам можуть бути запропоновані наступні основні вправи:

- 1) за назвою здогадатися, про що буде йти мова в тексті;

- 2) звернути увагу на автора тексту і розглянути інформацію про нього;
- 3) прочитати текст і визначити його стиль;
- 4) відповісти на питання за текстом;
- 5) виділити найголовнішу інформацію в тексті;
- 6) виписати і розподілити по групах певні частини мови;
- 7) знайти в тексті фразеологізми, скорочення, інтернаціональні слова;
- 8) перефразувати виділені речення, використовуючи певні конструкції;
- 9) коротко викласти зміст тексту.

Крім цього, перед виконанням перекладу студентам буде корисно вивчити паралельні тексти вихідною мовою та мовою перекладу, виявити відмінності між ними і проаналізувати використані прийоми перекладу. Найкраще, щоб дані паралельні тексти збігалися з тематики з текстом, призначеним для подальшого перекладу.

Перекладацькі вправи націлені на використання трансформацій, встановлення міжмовних відповідностей, пошук необхідних еквівалентів, використання словників та інших джерел інформації [38, с. 339].

На цьому етапі студентам можуть бути запропоновані спочатку вправи, які містять матеріал, що був взятий не з тексту, призначеного для перекладу, але який пов'язаний з його тематикою. Студенти зможуть відпрацювати використання необхідних прийомів на схожому лексичному і граматичному матеріалі, який зустрінеться у тексті для перекладу. Матеріалом для таких вправ можуть послужити різні слова, фрази, речення, взяті з різних текстів єдиної тематики.

Зокрема, на перекладацькому рівні студенти можуть виконати наступні основні вправи:

- 1) підібрати до слів їх еквіваленти іноземною мовою;
- 2) перекласти речення, звертаючи особливу увагу на переклад назв, імен, скорочень;
- 3) перекласти фразеологічні звороти;

4) перекласти безеквівалентну лексику, використовуючи різні прийоми (транскрипцію, транслітерацію, калькування, використання аналогів, описовий переклад);

5) перекласти слова, які називають «помилковими друзями перекладача»;

6) перекласти певні структури, що містяться у висловлюваннях;

7) перекласти виділені слова і фрази у реченнях, звертаючи увагу на контекст;

8) перекласти висловлювання, використовуючи певні граматичні трансформації (синтаксичне уподібнення, членування, об'єднання, граматичні заміни).

Окрім того, слід виконати вправи, пов'язані з текстом для перекладу. Студентам пропонуються наступні основні вправи:

1) підібрати синоніми у вихідній мові та мові перекладу до виділених слів у тексті;

2) знайти еквіваленти до виділених слів у тексті;

3) перекласти знайдені у тексті власні імена;

4) перекласти виділені слова і словосполучення в тексті та встановити, які лексичні прийоми були використані і чому;

5) перекласти виділені слова і словосполучення в тексті і встановити, які граматичні заміни були застосовані;

6) встановити значення стійких словосполучень (наприклад, знайти правильну відповідь із запропонованих) [38, с. 340].

Після виконання передперекладацьких і перекладацьких вправ студенти можуть виконувати переклад тексту. Таким чином, система розроблених вправ спрямована на формування навичок і умінь аналізувати зміст тексту, лексико-граматичних навичок і вмінь в письмовому перекладі. Такі вправи можуть бути використані для учнів загальної середньої освіти, які навчаються робити

переклади, а також для студентів на початковому етапі навчання перекладу у закладі вищої освіти.

Розглянемо кілька вправ, які передбачають навчання студентів-перекладачів роботі з німецькомовними назвами казкових персонажів:

Вправа 1

Мета: Ознайомити студентів із поняттям та функцією ономастичної лексики, продемонструвати вживання такої лексики у тексті народної німецької казки.

Прийоми: Пошукове читання, знаходження власних імен у тексті.

Інструкція: Lesen Sie einen Auszug aus dem Märchen der Gebrüder Grimm. Markieren Sie alle Eigennamen im Text. Welche Funktion erfüllen sie im Text? (Додаток 1).

Вправа 2

Мета: Робота з етимологічним словником.

Прийоми: Пошукова робота студентів, підготовка до перекладу власних імен.

Інструкція: Verwenden Sie etymologische Wörterbücher, um die Bedeutung und Herkunft der Namen von Märchenheldinnen zu finden: *Aschenputtel*, *Dornröschen*, *Schneewittchen*.

Вправа 3

Мета: Переклад власних імен різними способами.

Прийоми: Переклад власних імен українською мовою.

Інструкція: Es ist möglich, die Namen der Märchenheldinnen aus Übung 2 unter Wahrung ihrer Bedeutung ins Deutsche und ohne Bedeutungswahrung, jedoch entsprechend der allgemein anerkannten Übersetzung dieser Märchen, zu übersetzen.

Вправа 4

Мета: Ідентифікація способів та прийомів перекладу, аналіз перекладу.

Прийоми: Ідентифікація та розмежування прийомів перекладу.

Інструкція: Шкауен Сіе сіх діе фолґенде Табелле ан. Ес верден Варіантен дер Übersetzung дер Намен дер Мäрченheldinnen (Hexen) іn ден українських Übersetzungen дер Erzählungen von O. Preußler „Die kleine Hexe“. Tragen Сіе іn діе Табелле jeweils діе von ден Übersetzern verwendeten Übersetzungsmethoden ein.

Original	Übersetzt von V. Wasiljuk	Methode der Übersetzung	Übersetzung von O. Iwanowa	Methode der Übersetzung
<i>Berghexen</i>	<i>гірські русалки</i>		<i>гірські відьми</i>	
<i>Waldhexen</i>	<i>лісові мавки</i>		<i>лісові відьми</i>	
<i>Sumpfhexen</i>	<i>русалки болотяні та криничні</i>		<i>відьми болотні й колодязні</i>	
<i>Nebelhexen</i>	<i>русалки- туманниці</i>		<i>відьми туману</i>	
<i>Windhexen</i>	<i>чаклунки- вітряниці</i>		<i>відьми вітру</i>	

Вправа 5

Мета: Переклад власних імен, аналіз перекладу та виправлення помилок.

Прийоми: Переклад українською мовою власних імен та перекладацький аналіз.

Інструкція: Übersetzen Сіе ден folgenden Auszug aus O. Preußlers Märchen „Die kleine Hexe“ іnс Українське. Hören Сіе сіх діе Übersetzungsmöglichkeiten Ihrer Klassenkameraden an. Wählen Сіе діе beste Version дер Übersetzung jedes Namens дер Мäрченhelden.

“Es mochten wohl, alles in allem, fünf- oder sechshundert Hexen sein: Berghexen, Waldhexen, Sumpfhexen, Nebelhexen und Wetterhexen, Windhexen, Knusperhexen und Kräuterhexen“.

Розроблений комплекс вправ спрямований на формування перекладацької компетентності студентів на основі цього мовного матеріалу. При розробці комплексу вправ враховувалися як теоретико-методологічні передумови формування перекладацької компетентності студентів на матеріалі ономастичної казкової лексики, так і методичні передумови, етапи та система вправ для формування перекладацької компетентності студентів.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі вивчено особливості та труднощі перекладу онімної лексики у текстах казкових творів німецьких авторів. З’ясовано, що основними прийомами та способами перекладу назв казкових героїв у німецькомовних казках є транскрипція / транслітерація, описовий та еквівалентний переклад, модифікація назв персонажів, а також калькування. При цьому засоби транскодування (транскрипція / транслітерація) та калькування вимагають найменше змін при перекладі, однак не завжди дозволяють зберегти семантику імені. Натомість, еквівалентний та модифікований переклад вимагає більше креативності від перекладача.

Вивчення типових помилок при перекладі онімної лексики у казках показало, що до таких помилок можуть належати недоречне одомашнення або навпаки очуження власної назви, неправильний вибір прийому перекладу, який призводить до втрати семантики та / або функціонального навантаження назви казкового персонажа у тексті твору.

З’ясовано, що є вагомі відмінності у перекладі назв казкових героїв у народних та авторських німецьких казках. Це обумовлено тим, що у народних

казках присутній потужний лінгвокультурний компонент, адже такі казки вміщують у собі мудрість та уявлення народу про світ. Часто імена та назви казкових персонажів у таких казках мають багату історію та етимологію, тож перекладач не просто повинен вміти застосовувати різноманітні перекладацькі прийоми, але також володіти лінгвокультурною та літературознавчою компетентністю.

Також у цьому розділі розглянуто особливості навчання перекладу онімної лексики казкових творів українською мовою та розроблено систему вправ для навчання перекладу німецькомовних онімів у казкових творах студентів-перекладачів ЗВО.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження з'ясовано, що оніми – це слова або словосполучення, які позначають певну особу, істоту чи об'єкт. Оніми, які позначають особу, також називають характонімами. Під характонімом мається на увазі ім'я, прізвище або прізвисько, які автори дають персонажам для характеристики їхніх домінуючих рис. Оскільки характонім не може існувати окремо від дійової особи, він здатен не тільки вказувати на об'єкт, а й бути характелогічним представником. Використання характонімів у літературних творах необхідне та неминуче, тому що завдяки їм утворюються образи персонажів, їхніх пригод та навіть образи сюжету. Характоніми переважно утворюються такими способами: використання словотвірних елементів, субстантивації різних частин мови, суфіксального або префіксального способів, також основоскладання.

При перекладі характонімів найчастіше використовують такі способи: калькування, транскрипцію, транслітерацію та описовий переклад. Найпоширеніші труднощі, які виникають при перекладі характонімів, є відтворення їхніх функціональних характеристик та контекстуального змісту. Однак у випадку з промовистими іменами і прізвишками використання таких прийомів перекладу, як транскрипція чи транслітерація обумовлює складне сприйняття оніму читачем і втрату конотативного значення імені.

Перекладач має звернути увагу на те, що не всі характоніми перекладаються на українську мову однаково. Адже будь-який твір фольклорної літератури з власним художнім світом ставитиме нові завдання перед перекладачами. Питання особливостей перекладу характонімів у німецькій літературі потребує подальшого ґрунтовного дослідження, що підтверджує необхідність вивчення німецької дитячої літератури та способів її перекладу українською мовою, в чому і вбачаються перспективи досліджень.

З'ясовано також, що власні назви з німецьких народних та літературних казок характеризуються своєрідною словобудовою та функціонуванням. У тканині казкового твору широко представлені як звичайні німецькі імена, так і значна кількість вигаданих. Найчастіше останні формуються словоскладанням та афіксальним способом творення, несуть у собі інформацію про зовнішній вигляд героїв, їх фізичні властивості та внутрішні характеристики. Суттєве національно-специфічне навантаження несуть маркери ввічливості й артикль, які виражають різні відтінки значення.

У німецьких народних та літературних казках широко представлені такі різновиди ономастикону, як міфоніми. У літературній казці варто зазначити широке використання промовистих імен, які залежно від авторських інтенцій характеризують персонажів твору. Народні казки – цінне джерело споконвічних поглядів німецького етносу на навколишню дійсність, вона відбиває комплекс рис, притаманних всьому соціуму. Їх вивчення формує уявлення про особливості культури народу, своєрідність його менталітету. Національно-обумовлена специфіка ономастикону казкових творів створює додаткові труднощі для перекладача та вимагає від нього значних зусиль у відтворенні національної культури світу, що міститься в іменах казкових героїв.

Вивчення особливостей перекладу назв казкових героїв показало, що основними прийомами та способами перекладу назв казкових героїв у німецькомовних казках є транскрипція / транслітерація, описовий та еквівалентний переклад, модифікація назв персонажів, а також калькування. При цьому засоби транскодування (транскрипція / транслітерація) та калькування вимагають найменше змін при перекладі, однак не завжди дозволяють зберегти семантику імені. Натомість, еквівалентний та модифікований переклад вимагає більше креативності від перекладача. Вивчення типових помилок при перекладі онімної лексики у казках показало, що до таких помилок можуть належати недоречне одомашнення або навпаки очуження власної назви, неправильний

вибір прийому перекладу, який призводить до втрати семантики та / або функціонального навантаження назви казкового персонажа у тексті твору.

Також у роботі розглянуто особливості навчання перекладу онімної лексики казкових творів українською мовою та розроблено систему вправ для навчання перекладу німецькомовних онімів у казкових творах студентів-перекладачів ЗВО. Розроблений комплекс вправ спрямований на формування перекладацької компетентності студентів на основі цього мовного матеріалу. При розробці комплексу вправ враховувалися як теоретико-методологічні передумови формування перекладацької компетентності студентів на матеріалі ономастичної казкової лексики, так і методичні передумови, етапи та система вправ для формування перекладацької компетентності студентів.

Перспективами подальших досліджень може стати вивчення лінгвістичних особливостей та специфіки перекладу міфонімів у народних німецьких казках, а також лінгвокультурний аспект перекладу такої онімної лексики українською мовою.

Я, Тімченко Дарина Сергіївна, своїм підписом засвідчую, що моя дипломна робота «Способи передачі назв німецьких казкових героїв на українську» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

SUMMARY

The master's work is devoted to the ways of translating German names of fairy-tale characters into Ukrainian. The results of the study confirmed the achievement of the goal, the solution of the tasks set and allowed us to draw the following conclusions.

During the study of the first chapter, it was found out that a characteronym means a name, surname or nickname that authors give to characters to characterise their dominant features. Since a characteronym cannot exist separately from the protagonist, it can not only indicate an object, but also be a characteristic representative. This means that in the context, it can get a variety of meanings. The use of characterisations in literary works is necessary and inevitable because they help to create images of characters, their adventures, and even plot images. Characteronyms are mainly formed in the following ways: using word-forming elements, substantiation of different parts of speech, suffix or prefix methods, and stem formation.

Translating fiction, a translator faces a difficult task: to convey the atmosphere of the original, the author's style, associations, in a way that evokes the reader's imagery. It is necessary to reproduce the sound of the text as naturally as possible, considering the specific worldview of the audience. A literary translation should not be translated literally, but with the form, structure, and content preserved. It is very important to preserve the emotions and mood of the work.

The most used methods for translating characteronyms are calquing, transcription, transliteration and descriptive translation. The most common difficulties that arise when translating characteronyms are the reproduction of their functional characteristics and contextual meaning. The translator should pay attention to the fact that not all characteronyms are translated into Ukrainian in the same way. After all, any work of folklore literature with its own artistic world will pose new challenges for translators. The issue of the peculiarities of translating characteronyms in German

literature requires further thorough research, which confirms the need to study German children's literature and the ways of its translation into Ukrainian, and this is where the research prospects lie.

Thus, the second chapter investigated how proper names from German folk and literary fairy tales are characterised by a peculiar word formation and functioning. Both common German names and a considerable number of invented names are widely represented in the fabric of fairy tales. Most often, the latter are formed by word compounding and affixation, and carry information about the appearance of the characters, their physical properties and internal characteristics. The markers of politeness and the article, which express different shades of meaning, carry a significant national-specific load.

In German folk and literary fairy tales, such types of onomastics as mythonyms are widely represented. It should be noted that there are nationally specific elements among them. In a literary fairy tale, it is worth noting the widespread use of eloquent names that, depending on the author's intentions, characterise the characters of the work. Toponymy in German folk tales is represented by real place names, while in literary fairytales quasi-toponyms are widely used, namely place names invented by the author that have additional expressive meaning.

Folk tales are a valuable source of the German ethnic group's primordial views on the surrounding reality, reflecting a set of traits inherent in the entire society. Studying them forms an idea of the peculiarities of the culture of the people, the originality of their mentality. The nationally determined specificity of the onomastikon of fairy tales creates additional difficulties for the translator and requires considerable effort in reproducing the national culture of the world contained in the names of fairy tale characters.

The third section examines the peculiarities and difficulties of translating the onomatopoeic vocabulary in the texts of fairy tales by German authors. It has been found that the main methods and techniques of translating the names of fairy tale

characters in German-language fairy tales are transcription/transliteration, descriptive and equivalent translation, modification of character names, and calquing. Transcoding (transcription/transliteration) and calquing require the least number of changes in translation, but do not always allow for the preservation of the semantics of the name. Instead, equivalent and modified translation requires more creativity from the translator.

The study of typical mistakes in the translation of homonymous vocabulary in fairy tales has shown that such mistakes may include inappropriate domestication or, on the contrary, alienation of the proper name, incorrect choice of translation technique, which leads to the loss of semantics and/or functional load of the name of a fairy-tale character in the text of the work.

It has been found that there are significant differences in the translation of the names of fairy tale characters in folk and author's German fairy tales. This is because folk tales contain a powerful linguistic and cultural component, because such tales contain the wisdom and perceptions of the people about the world. The names of fairy tale characters in such tales often have a rich history and etymology, so a translator should not only be able to apply various translation techniques, but also have linguistic, cultural and literary competence.

This chapter also discusses the peculiarities of teaching the translation of fairy tale vocabulary into Ukrainian and develops a system of exercises for teaching the translation of German-language homonyms in fairy tales to university students-translators.

While researching my master's work, I found out that onymes are words or phrases that refer to a specific person, creature or object. Person-naming homonyms are also called characteronyms. A characteronym is a name, surname, or nickname that authors give to characters to describe their dominant features. Since a characteronym cannot exist separately from the protagonist, it can not only indicate an object but also be a characteristic representative. The use of characterisations in literary works is necessary and inevitable because they help to create images of characters, their

adventures, and even the plot. Characteronyms are mainly formed in the following ways: using word-forming elements, substantiation of different parts of speech, suffix or prefix methods, and stem formation.

When translating characteronyms, the most used methods are calquing, transcription, transliteration, and descriptive translation. The most common difficulties that arise when translating characteronyms are the reproduction of their functional characteristics and contextual meaning. However, in the case of eloquent names and nicknames, the use of such translation techniques as transcription or transliteration causes a difficult perception of the noun by the reader and the loss of the connotative meaning of the name.

The translator should pay attention to the fact that not all characteronyms are translated into Ukrainian in the same way. After all, any work of folklore literature with its own artistic world will pose new challenges for translators. The issue of the peculiarities of translating characteronyms in German literature requires further thorough research, which confirms the need to study German children's literature and the ways of its translation into Ukrainian, and this is where the research prospects lie.

It has also been found that proper names from German folk and literary fairy tales are characterised by a peculiar word structure and functioning. Both common German names and a significant number of invented names are widely represented in the fabric of the fairy tale. Most often, the latter are formed by word compounding and affixation, and carry information about the appearance of the characters, their physical properties and internal characteristics. The markers of politeness and the article, which express different shades of meaning, carry a significant national-specific load.

In German folk and literary fairy tales, such types of onomastics as mythonyms are widely represented. In literary fairy tales, it is worth noting the widespread use of eloquent names that, depending on the author's intentions, characterise the characters of the work. Folk tales are a valuable source of the original views of the German ethnos on the surrounding reality, reflecting a set of features inherent in the entire society.

Studying them forms an idea of the peculiarities of the culture of the people, the originality of their mentality. The nationally determined specificity of the onomasticon of fairy tales creates additional difficulties for the translator and requires considerable effort in reproducing the national culture of the world contained in the names of fairy tale characters.

The study of the peculiarities of translating the names of fairy tale characters has shown that the main techniques and methods of translating the names of fairy tale characters in German-language fairy tales are transcription/transliteration, descriptive and equivalent translation, modification of character names, and calquing. Transcoding (transcription/transliteration) and calquing require the least number of changes in translation, but do not always allow for the preservation of the semantics of the name. Instead, equivalent and modified translation requires more creativity from the translator. The study of typical mistakes in the translation of homonymous vocabulary in fairy tales has shown that such mistakes may include inappropriate domestication or, on the contrary, alienation of a proper name, incorrect choice of translation techniques, which leads to the loss of semantics and/or functional load of the name of a fairy tale character in the text of the work.

The research also examines the peculiarities of teaching the translation of fairy tale vocabulary into Ukrainian and develops a system of exercises for teaching the translation of German-language onomatopoeias in fairy tales by university students-translators. The developed set of exercises is aimed at developing students' translation competence based on this language material. The development of the set of exercises considered both the theoretical and methodological prerequisites for the development of students' translation competence based on onomastic fairy-tale vocabulary and the methodological prerequisites, stages and system of exercises for the development of students' translation competence.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошина К. О. Способи перекладу «промовистих» імен у художній літературі (на матеріалі англійських та українських перекладів науково-фантастичних творів І. Єфремова). Мовні і концептуальні картини світу. 2013. №46/1. С. 33–42.
2. Бережна М. В. Антропонімія дитячої літератури жанру фентезі. Київ: ЗНУ, 2007. 149 с.
3. Братко В. Вивчення чарівної казки в культурологічному контексті. Українська література в загальноосвітній школі. 2013. № 9. С. 20–23.
4. Борисова О. В., Юта М. О. Особливості перекладу власних назв (на матеріалі роману Дж. Мартіна «Гра престолів» та його перекладів українською мовою). Мовні і концептуальні картини світу. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2014. № 50. Ч. 1. С. 80–85.
5. Венгрєнівська М. А. Казкові імена і назви та їх переклад: слов'яно-неслов'янський контекст. Слов'янський світ. 2008. № 6. С. 203–220.
6. Виноградов В. С. Переклад: загальне і лексичні запитання. Київ: Книжковий дім, 2006. 240 с.
7. Гасюк Н. В., Пуш О. М. Ономастичний простір роману Р. Джордана «Око світу»: антропоніми. Закарпатські філологічні студії: науковий журнал. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 1. Вип. 9. С. 73–77.
8. Гнатюк В. Передмова до збірки народних казок «Баронський син в Америці». Вибрані статті про народну творчість. Київ: Наукова думка, 1966. С. 204–210.
9. Горбачева І. П., Вапіров С. Ю. Особливості етимологічної метафори. Нова парадигма. Запоріжжя: Р/А «Тандем -У», 1997. С. 50–54.

10. Горошко В., Корольова Т. Особливості передачі англomовних промовистих та каламбурних імен у перекладі праць Т. Пратчетта. Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. 2020. № 31. С. 7–8.

11. Даниленко О. Я. Можливості застосування структурно-морфологічного підходу В. Я. Проппа в інтерпретації даних якісних соціологічних досліджень. Міжнаціональний науковий форум: Соціологія, психологія, педагогіка. Менеджмент: Збірник наукових праць. Вип. 11. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 67–79.

12. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля. Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. 184 с.

13. Дудик П. Стилiстика української мови: навчальний посiбник. Київ: Академія, 2015. 368 с.

14. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів, ун-ті, 1989. 216 с.

15. Ємельянова Д. В. Синтаксичні особливості автоматизованого перекладу науково-технічної літератури. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 43. Том 5. С. 59–62.

16. Карпенко Ю. О. Власні назви в художній літературі. Наукові записки Кіровоградського держ. ун-ту. Кіровоград, 2001. № 37. С. 170–172.

17. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: «Нова книга», 2001. 448 с.

18. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. 2.вид. Київ: Академія, 2005. 368 с.

19. Кучеренко І. В. Поетичний ономастикон німецьких народних та літературних казок. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Т. 29(68), № 4. С. 46–51.

20. Лелет І. О. Функціонально-семантичні особливості власного імені (на матеріалі чарівних казок про Гаррі Поттера). Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 2. Вип. 13. С. 109–113.
21. Літературна енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
22. Литвин І. М. Фонетичний аспект перекладу. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. 2015. Вип. 7. С. 71–77.
23. Матвієнків О. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у художньому тексті. Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». 2023. Вип. 21. С. 37–43.
24. Нефьодова О. Д. Особливості лінгвостилістичної організації тексту британської літературної казки: автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2001. 18 с.
25. Нікітіна Г. Є. Актуальні проблеми дослідження французької літературної казки XVII – XVIII ст. URL: <http://scaspee.com/all-materials/literary-fairy-tales-in-17th-18th-centuries-france-actual-problems-of-the-scientific-study-nikitinagye>
26. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу. Т.: Вид-во при держ. пед. ун-ті ім. В. Гнатюка, 2003. 236 с.
27. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна 2012. 376 с.
28. Северин А. В. Етнокультурні особливості зооморфізмів та антропоморфізмів у казковому дискурсі. Перекладацькі інновації: матеріали II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Суми: СумДУ, 2012. С. 43–45.
29. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: ДовкілляК, 2006. 716 с.

30. Синиця І. Діалогічність у науковому тексті. *Мовознавство* 2–3. 2004. С. 55–60.
31. Сорочук Л. Архаїчні смисли фольклорно-обрядової традиції в етнокультурні українців. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Культурологія. 2008. Вип. 3. С. 92–101.
32. Сотникова С. І. Мовні засоби комічного в німецьких народних казках: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 1996. 17 с.
33. Терещенко Л., Нечипоренко В. Проблеми перекладу власних імен у літературних творах для дітей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 39. Вип. 3. С. 135–140.
34. Томнюк Л., Заика К. Особливості перекладу німецьких характонімів у текстах художнього стилю. *Молодий вчений*. 2023. № 3.
35. Фадеева О. В., Юр'єва Н. І. Авторські номінації в науково-фантастичному дискурсі. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. 2012. Вип. 25. С. 106–113.
36. Чайковська Т. В. Труднощі художнього перекладу. *Сучасні наукові дослідження 2006: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Наука і освіта*, 2006. С. 25–31.
37. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.
38. Черноватий Л., Ковальчук Н. Система вправ і завдань для навчання усного послідовного перекладу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. (86). 2018. С. 167–174.
39. Черноватий Л. М., Червінко Л. М. Система вправ для навчання послідовного перекладу з опорою на систему перекладацького скоропису. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2013. № 3. С. 338–348.

40. Шевчук Т., Новійчук В. З епістолярної фольклористики 1920–1930-х рр. О. Нікіфоров і українська фольклористика 1920–1930-х років ХХ ст. Народна творчість та етнографія: №5. Київ, 2008. С. 32–38.
41. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. №1. С. 164–168.
42. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. Перекладацькі інновації: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Суми: СумДУ, 2015. С. 141–143.
43. Blonar V. The problem of a system of personal names. *Onomástica*, r. XV, z. 1-2. Wroclaw / Warszawa / Krakow, 1970. P. 134–168.
44. Debus F. *Namenkunde und Namengeschichte. Eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2012. 280 s.
45. Gladrow W. *Russisch im Spiegel des Deutschen*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1989. 211 s.
46. Klasan K. *Diplomarbeit: Das Übersetzen von Eigennamen in den Märchen von Clemens Brentano*: Osijek, 2016. P. 6
47. Kuttor E. *Namengebung in Phantasien. Übersetzungsmöglichkeiten der literarischen Eigennamen*. Pecs: Universität Pecs, Ungarn, 2014.
48. Hunt P. *Children's Literature*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 2001. 334 p.
49. *Metzler-Literatur-Lexikon: Begriffe und Definitionen* / hrsg. von Günther und Irmgard Schweikle. Stuttgart: Metzler, 1990. 525 S.
50. Pieciul-Karminska E. Wiedergabe von Personennamen in der gegenwärtigen polnischen Übersetzung der «Kinder- und Hausmärchen» der Brüder Grimm /NI 107/108, 2016. P. 54–76.
51. O'Sullivan E. *Comparing children's literature*. Frankfurt: Frankfurter literturverlag, 2002. 53 p.

52. Schliephacke B. Märchen, Seele und Sinnbild. Münster: Verlag Aschendorff, 1983. 143 s.
53. Shavit Z. Beyond the Respective Frameworks of the Past: Semiotics of Children's Literature. A New Perspective for the Study of the Field. Stuttgart & Weimar: Verlag J. B. Metzler, 1994. 163 p.
54. Tismar J. Das deutsche Kunstmärchen des zwanzigsten Jahrhunderts. Stuttgart: Metzler, 1981. 209 S.
55. Walther J., Wolter M. Die Rettung des Saragossameeres. 1. Auflage – Berlin: Buchverlag Der Morgen, 1976. 367 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ

56. Брати Грімм. Казки. Пер. с нім. Сакидон Сидір. Київ: Дніпро, 1986. 166 с.
57. Брати Грімм. Die Bremer Stadtmusikanten. URL: https://www.de-online.ru/index/die_bremer_stadtmusikanten/0-153
58. Пройслер О. Мала Баба Яга. Водяничок. Перекл. з нім. і передм. В. Василюка. Київ: Веселка, 1992. С. 5–68.
59. Пройслер О. Маленька Баба-Яга: повість-казка: для молодшого шкільного віку. Пер. О. Іванова. Харків: Ранок-НТ, 2003. 128 с.
60. Сакидон С. Бременські музиканти. URL: <https://dobra-kazka.in.ua/kazky-za-avtoramy/grimm-brati/bremenski-muzikanti/>
61. Панова В. Бременські музиканти. URL: <https://golernen.com/nauka/kazka-die-bremer-stadtmusikanten-bremenski-muzykanty>
62. Brüder Grimm. Kinder- und Hausmärchen. Auswahl. Leipzig: Verlag Philipp Reclam, 1971. 288 S.
63. Deutsche Volksmärchen. Leipzig: Insel-Verlag Anton Kippenberg, 1985. 367 s.

64. Die kleine Hexe – Eine große Freude. Kulturleben Literatur. URL: <https://blog.studiumdigitale.unifrankfurt.de/kulturkiosk/blog/2021/03/04/die-kleine-hexe-eine-grosse-freude/>

ДОДАТКИ**Додаток 1**

Фрагмент казки братів Грімм для читання студентами

Dornröschen***Ein Märchen der Brüder Grimm***

(.....)

Es ging aber die Sage in dem Land von dem schönen schlafenden Dornröschen, denn so ward die Königstochter genannt, also dass von Zeit zu Zeit Königssöhne kamen und durch die Hecke in das Schloss dringen wollten. Es war ihnen aber nicht möglich, denn die Dornen, als hätten sie Hände, hielten fest zusammen, und die Jünglinge blieben darin hängen, konnten sich nicht wieder losmachen und starben eines jämmerlichen Todes.

Nach langen Jahren kam wieder einmal ein Königssohn in das Land, und hörte, wie ein alter Mann von der Dornenhecke erzählte, es sollte ein Schloss dahinter stehen, in welchem eine wunderschöne Königstochter, Dornröschen genannt, schon seit hundert Jahren schlief, und mit ihr der König und die Königin und der ganze Hofstaat. Er wusste auch von seinem Grossvater, dass schon viele Königssöhne gekommen wären und versucht hätten, durch die Dornenhecke zu dringen, aber sie wären darin hängengeblieben und eines traurigen Todes gestorben. Da sprach der Jüngling: "Ich fürchte mich nicht, ich will hinaus und das schöne Dornröschen sehen." Der gute Alte mochte ihm abraten, wie er wollte, er hörte nicht auf seine Worte. Nun waren aber gerade die hundert Jahre verflossen, und der Tag war gekommen, wo Dornröschen wieder erwachen sollte. Als der Königssohn sich der Dornenhecke näherte, waren es lauter grosse schöne Blumen, die taten sich von selbst auseinander und liessen ihn unbeschädigt hindurch, und hinter ihm taten sie sich wieder als Hecke zusammen. Im Schlosshof sah er die Pferde und scheckigen Jagdhunde liegen und schlafen, auf dem Dach sassen die Tauben und hatten das Köpfchen unter den Flügel gesteckt. Und als

er ins Haus kam, schliefen die Fliegen an der Wand, der Koch in der Küche hielt noch die Hand, als wollte er den Jungen anpacken, und die Magd sass vor dem schwarzen Huhn, das sollte gerupft werden.

Da ging er weiter und sah im Saale den ganzen Hofstaat liegen und schlafen, und oben bei dem Throne lag der König und die Königin. Da ging er noch weiter, und alles war so still, dass einer seinen Atem hören konnte, und endlich kam er zu dem Turm und öffnete die Türe zu der kleinen Stube, in welcher Dornröschen schlief. Da lag es und war so schön, dass er die Augen nicht abwenden konnte, und er bückte sich und gab ihm einen Kuss.

Wie er es mit dem Kuss berührt hatte, schlug Dornröschen die Augen auf, erwachte, und blickte ihn ganz freundlich an. Da gingen sie zusammen herab, und der König erwachte und die Königin und der ganze Hofstaat, und sahen einander mit grossen Augen an. Und die Pferde im Hof standen auf und rüttelten sich; die Jagdhunde sprangen und wedelten; die Tauben auf dem Dache zogen das Köpfchen unterm Flügel hervor, sahen umher und flogen ins Feld; die Fliegen an den Wänden krochen weiter; das Feuer in der Küche erhob sich, flackerte und kochte das Essen; der Braten fing wieder an zu brutzeln; und der Koch gab dem Jungen eine Ohrfeige, dass er schrie; und die Magd rupfte das Huhn fertig.

Und da wurde die Hochzeit des Königssohns mit dem Dornröschen in aller Pracht gefeiert, und sie lebten vergnügt bis an ihr Ende.